БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылда үндезилеттинген

1963 ч.
ОКТЯБРЬ
4
ПЯТНИЦА
№ 236 (5640).

Өртээ 2 көп.

Тес-Хем районнуң „Чодураа" колхозунуң даргазы эш ШУЛУУ-МААДЫРГА
Парторганизация секретары эш ЧООДУГА
Комсомол организациязының секретары эш БАРЫЙ-ООЛГА

Бирги тиилелге-биле — күрүнеге сүт болгаш дүк садарының чыл планын күүсеткени-биле холбаштыр «Чодураа» колхозтуң эр, херээжен колхозчуларынга, тускай эртемниглеринге СЭКП Тыва обкому болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели байыр чедирип тур.

Көдээ ажыл-агый артелиниң ажыл-ишчилери чедиишкиннерге доктаавайн, эът дужаарының күрүне планын күүседир база сүттү, дүктү пландан ажыр садар талазы-биле бүгү хемчеглерни алыр, бар аргаларны ажыглаар, улам эки ажылдаар, малдың тодуг болгаш чылыг кыштагладыышкынын белеткээр, ниитиниң мал ажылын улам хөгжүдер, оон продуктулуун бедидер дээш социалистиг чарышты калбартыр дээрзинге идиг бүзүрелин СЭКП обкому болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели илередип тур.

СЭКП ОБКОМУ. **ТЫВА АССР-ниң МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ.**

СЭКП Тыва обкомунга, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге

Тес-Хем районнуң «Чодураа» көдээ ажыл-агый артелиниң ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXII съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш демисешпишаан, сентябрьның 30-де күрүнеге сүт садар хүлээлгезин 100,4 хуу, дүктү—101,5 хуу күүсеткен. Чыл төнчүзүнге чедир ам-даа 300 центнер сүттү садарын хүлээндивис. Көдээ ажыл-агыйның чедиишкиннинг доозарының бүгү-ле хемчеглерин ап турар бис.

Колхоз даргазы ШУЛУУ-МААДЫР.
Партком секретары ЧООДУ.
Комсомол организациязының секретары БАРЫЙ-ООЛ.

Сессия—советтиң доктаамал ажылдаарының кол хевири

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң, амыдыралдың хөй талалыг янзы-бүрү айтырыгларын Советтиң сессиязынга чугаалажып шиитпирлээри — Советтиң доктаамал ажылының болгаш удуртулгазының коллективтиг формазы олдур. Ынчангаш ажылчы чоннарның депутаттар Советтериниң сессияларын үндезин хоойлу ёзугаар доктааткан хуусаазында, эки белеткелдиг, депутаттарның идепкейлиг киржилгези-биле боттуг чугаалажып, шиитпирлээр байдалга эртирериниче кичээнгейни партия салып турар.

Бистиң республиканың чер-чер Советтериниң хөй нуруузу сессиялар талазы-биле бо негелдени шынгыы сагып турар. Советтерниң сессияларынга амыдыралдың, хүн бүрүнүң чугула айтырыгларын ажыл-херекчи ёзу-биле чугаалажып турар. Бо дугайын сөөлгү чижектерден алырга-ла билдине бээр. Улуг-Хем районнуң Көк-Чыраа көдээ Соведи «Улуг-Хая» совхозта дүжүт ажаап алышкынының дугайын сессияга чугаалашкан. Үениң бо чугула ажылында четпестерни Советтиң көдээ ажыл-агый талазы-биле доктаамал комиссиязының даргазы — эдеринчи илеткелчи И. Хурагандай болгаш депутаттар илереткеш, үнелиг саналдарны совхозтуң дирекциязынга берген. Ол ышкаш Тожу районнуң Ий көдээ Соведи «Май 1» колхозта мал чемнериниң белеткелиниң дугайын, Барыын-Хемчик район Соведи — чоннуң амыдырал хандырылгазын экижидер хемчеглер дугайын, Улуг-Хем районнуң Чаа-Хөл көдээ Соведи — культура албан черлериниң кышка белеткелиниң дугайын сессияларга тургузуп, чугаалашкан. Советтер үениң ындыг чугула айтырыгларынче депутаттарның, хөй-ниитиниң кичээнгейин угландырып турар.

Сессияларга тургузар айтырыгларны белеткээринге Советтерниң хамаарышкан доктаамал комиссияларының киржири, эдеринчи илеткелдер-биле үнелиг санал-оналдарны киирери бистиң чер-чер Советтериниң хөй нуруузунда эки чаңчыл болу берген. Советтерниң депутаттары сессияларга идепкейлиг киржип, Советтиң ажылы дээш кичээнгей салып турар.

Тес-Хем районнуң Эрзин көдээ Совединиң депутады К. Өлзей редакцияга чагаазында мынча деп бижип турар:

— Эрзин көдээ Совединиң сессиязында Эрзин суурну чаагайжыдарының дугайында үш чыл планы деп айтырыгны тургускан. Ол планны чогаадырынга көдээ Советтиң күүскому депутаттарны-даа, хөй-ниитини-даа киириштирбээн. Ынчангаш ол айтырыгны ындыг белеткел чок киргени-биле сессияга тодаргай санал-онал-даа калбарбайн барган. Сөөлгү үеде сессияга тургузар айтырыгларны белеткээринге доктаамал комиссияларны күүском киириштирбейн турар. Ынчангаш сессияларга доктаамал комиссиялар эдеринчи илеткел безин кылбастаан. Суур чаагайжыдылгазының үш чыл планын сессияга чугаалашкан хирезинде, оон күүселдезин көдээ Совет даргазы эш Кенден организаставайн турар.

Сессияны белеткел чокка эртирип, аңаа депутаттарның идепкейлиг киржилгезин хандырбайн, оон шиитпирин организастыг ажыл-биле быжыглавайн турарының чижээ бо-дур. Советтиң депутаттарының үштүн ийи хуузу чыылган болза, сессия ам бүрүн эргелиг болур ужурлуг. Ындыг турбуже, Кызыл-Мажалыктың суур Совединиң июньда болган сессиязынга Ак-Довурак суурдан чүгле 6 депутат келген. Оон өскелериниң чамдыызынга сессия болурунуң дыңнадыын чедирбээн. Суур Совединиң сессиязынга 39 депутаттарның келбейн барганының чылдагаанын тодаратпаан.

Чер-чер Советтериниң ээлчеглиг сессияларын ийи айда бир удаадан эвээш эвес эртирери Конституция ёзугаар албан болур ужурлуг турбуже, Бии-Хем районнуң ийи көдээ Советтериниң бирээзи—Тарлаг көдээ Соведи болгаш Туран хоорай Соведи бо чылдың бирги чартыында чүгле 2—2 сессияларны чыылдырган.

Сессияларны белеткээринге болгаш эртирериңге киржири-биле райкүүском бодунуң төлээлекчилерин чорудуп турарын Чөөн-Хемчик райкүүскомга Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму дааскан турган. Ындыг турбуже, бо чылдың июнь төнчүзүнде Чадаана хоорай Совединиң сессиязы райкүүскомнуң бодунуң-на хуралдаар залынга болуп турда, райкүүскомнуң удуртукчулары аңаа киришпээн. Чанынга бооп турган сессияга киришпээн болганда, көдээ Советтерниң сессияларынга райкүүскомнуң төлээлекчилери доктаамал киржип турар деп чугаалары берге.

Үнүүшкүннүг болгаш илеткелчи чокка сессиялар эртирер чаа хевирлерни чурттуң хөй-хөй Советтеринде практикалап турар. Сессияларны чыылдырып, эртирериниң ындыг чаа хевирлерин бистиң республиканың Советтеринге чүге практикалап болбазыл. Ол чаа хевирлер масса-биле харылзааны быжыглаар болгаш депутаттарның чогаадыкчы идепкейин көдүрер. Чижээ, дүжүт ажаап алышкынының амгы үезинде көдээ Советтиң сессиязынга тараа чидирии-биле демисел дугайы чижектиг айтырыгны тургузарда ол сессияны хову турлаанга барып, ында масса ортузунга эртирер болза, оон дээштиги, кижизидикчи, организакчы ролю улам-на күштүг болур.

Советтерниң сессияларынга бир чугула чүүл болза шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел болур. Ынчангаш шүгүмчүлелдиң делгеренгей, санал-оналдың боттуг болурунга идиглиг болур байдалды сессия бүрүзүнге тургузары эргежок чугула. Ол шүгүмчүлелдерни, саналдарны ёзугаар чүнү кылганын дараазында сессияга чамдык күүскомнарның дыңнадып турар практиказы черле чөптүг.

Сессияны эки белеткелдиг чорудуп, эки шиитпирни хүлээп алыры — ажылдың чүгле эгези деп чүве билдингир. Кол чүве болза Советтиң шиитпирин күүседири болгаш организастыг ажыл болур.

Таңдының «Революцияның чалбыыжы» көдээ ажыл-агый артелиниң ховуларында тараа ажаап алышкынын үргүлчүлевишаан. Ажыл-агый ам үеде кол-ла күжүн күрүнеге тараа садарынче угландырып турар. Чамдык хүннерде 700 тоннадан хөй тарааны дужаап, сөөлгү үеде тараа дужаалдазының темпизин элээн дүргедеткен.

Артельдиң шаңнарында ажыл соксаал чок хайныгып турар. Тарааны арыглап, савалап, күрүнеге дужаар ажылды организастап, мында ажылдап турар кижи бүрүзүнүң ажылга харысалгазын бедидип турар.

ЧУРУКТА: бирги хову бригадазының шаңында ажыл.

Фото **Г. СИРОТИННИИ.**

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ АЖЫЛДАРЫНЫҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

Ам үеде бистиң республикада дүжүт ажаап алышкынының доозарының шалыпчы неделязы чоруп турар. Улуг Октябрьның 46 чыл оюнга төлептиг ужуражыр төлээде, мурнакчы ажыл-агыйлар ол ажылды күжениишкинниг чорудуп турар болза-даа, чамдык ажыл-агыйлар ажаап алышкын ажылдарын ам-даа оожум чорудуп, кижилерниң ажылын организастаарынга комбайннарны, тракторларны, автомашиналарны четпес ажыглап турар.

Таңды районнуң «Революцияның чалбыыжы» колхозунуң даргазы эш Гудков тарааларны кестирерин болгаш бастырарын бистиң ажыл-агый октябрь 5-те доозар деп сөзүн берген. Ынчанмыже ол ажыл-агыйның ховуларында «Сукпак» совхозтан дузалажып келген 9 комбайн октябрь 2-де ажыл чок турган. Ооң чылдагааны механизаторларның амыдырал-чуртталгазынга эргежок чугула чүүлдерни хандырбааны-биле болур.

Ол-ла колхозта бир дугаар АТК-ның 18 чолаачылары ажылдап турар. Оларның хөй нуруузу комбайннардан шаңнарже болгаш шаңнардан тараа хүлээп алыр пунктуларже тараа сөөртүлгезин ак-сеткилдиг чорудуп турар. Ынчалза-даа ажылчын ат-алдарын үнелеп көрбес, күш-ажылдың чурумун үрээр, арагалаар болгаш Кызылче шөлээ-чөпшээрел чокка чоруй баргылаар кижилер оларның аразында бар. Ол чоруктарны болдурбас төлээде, эш Громов чогуур хемчеглерни ап, буруулуг кижилерни тывар херек.

Чаа дүжүттүң килограмм бүрүзүн камгалап алыр дээш демиселди кошкак чорудуп турар ажыл-агыйлар барын фактылар көргүскен. Таңды районнуң колхозтарының болгаш совхозтарының шаңнарында тарааның кайы-хамаан чок чашканаы берген чыткылаарын көрүп болур. Ол тарааны автомашиналар таптай бастырып турар. Ындыг байдал «Совет Россия» колхозта болгаш «Тиилелге» совхозта бар.

Тарааны камгалаарынга ажыл-агыйжы эвес чорукту «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң удуртукчулары көргүскен. Делгем шөлдерде бөлдүнмээн тавычаларны, а чамдыкта мырыңай орук ажында безин чыткылаарын көрүп болур-дур, эштер Гудков болгаш Чуева. Оларны машиналар бастырып, а тараа довурак-биле холужуп, чидип турар.

Тес-Хемниң «Коммунизмче орук» колхозу тараа культураларының багай эвес дүжүдүн өстүрген. Ынчалза-даа ол ажыл-агыйның удуртукчулары тарааны кадагалап алырынче кичээнгей салбаан. Ол тараа база-ла үрелип, будалып турар. Тес-Хем парткомунуң болгаш бүдүрүлге эргелелиниң удуртукчулары эштер Кызыл-оол болгаш Сонам ол дугайын билир, ынчалза-даа буруулуг кижилерге харысалга көргүспейн турары таарышпас.

Колхозтардан болгаш совхозтардан хүлээп алыр пунктуларже тараа дужаалгазы үргүлчүлеп турар. Октябрь 3-те күрүне шыгжамырынга 2 миллион 770 муң пуд тараа кирген.

Республиканың ховуларының ажылдакчылары, ажаап алышкынны доозарының шалыпчы неделязын чедиишкиннинг эрттиреринге болгаш күрүнеге болдунарла хөй тарааны дужаарынга бүгү байдалдарны чер-черге чорудаалыңар. Ол болза Улуг Октябрьның 46 чыл оюнга бистиң төлептиг белээвис болур.

Баштайгы кичээлдер

Октябрь 1—бистиң улуг-делгем чуртувуста хоорайларга, үлетпүр бүдүрүлгелеринге, партия чырыдыышкынынга өөредилге эгелээриниң хүнү. Политиктиг чырыдыышкынга өөредилгелер бо чылын кажангызындан-даа массалыг болгаш онза идепкейжи шинчилиг болуп турар. Ол черле билдингир. СЭКП ТК-ның июнь Пленуму бүгү совет улустуң идей-теоретиктиг билиин бедидериниң болгаш коммунистиг кижизидилгезин улам экижидериниң дугайын бүгү тала-биле чугаалажып көрген болгаш тодаргай шиитпирин хүлээп алган болгай.

Совет кижи дугайында сагыш салыышкын илереттинген ол төөгүлүг Пленумнуң шиитпирлерин, ылаңгыя Пленумга эш Л. Ф. Ильичевтуң: «ПОЛИТИКТИГ БИЛИГЛЕРНИ БЕДИДЕРИ ХАМЫКТЫҢ МУРНУНДА ООҢ БОДУНГА ХЕРЕК ДЕП ЧҮВЕНИ КОММУНИСТ БҮРҮЗҮ, СОВЕТ КИЖИ БҮРҮЗҮ БИЛГЕН ТУРАР УЖУРЛУГ» деп чугаалааның алыс ханы утказын ажылчы чон ханызы-биле билген болгаш политиктиг өөредилгени организастаарын парторганизациялар хынамчалыг чоруткан дээрзин бистиң республикада эгелээн баштайгы кичээлдер көргүзүп турар.

Республиканың найысылалы — Кызылга, районнар төптеринде бүдүрүлге, албан организация черлеринге политиктиг өөредилге октябрь 1-де массалыы-биле эгелээн. Бо талазы-биле алдынган чамдык информацияларны парладывыс.

ПОЛИГРАФИСТЕРНИҢ ӨӨРЕДИЛГЕЗИ

Коммунистиг күш-ажылдың бүдүрүлгези деп ат дээш демисежип турар типография коллективинде политөөредилге бо чылын база-ла массалыг кылдыр организастаттынган. Бо улуг коллективтиң цехтериниң аайы-биле коммунистиг күш-ажылдың школаларын организастаан. Ында 120 ажыг кижи хаара туттунган. Элээн хөй кижилер аныяктарның кежээки школазында, янзы-бүрү өөредилге черлеринде заочно өөренип турарлар.

Октябрь 1-де полиграфистерниң баштайгы политөөредилгези эгелээн. Партия чырыдыышкынының сорулгаларын болгаш өөредилгениң организастыг айтырыгларын кончуг шалыпкын дугуржуп чугаалажып алган сөөлүнде, бирги тема—СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң материалдарын өөрениринче кирипкеннер. Бо айтырыг талазы-биле пропагандист эш Филимонова баштайгы кичээлди билдингир кылдыр тайылбырлап эрттирген. Дараазында кичээлге өөренип эрткен темазынга беседалажыышкын чорудар кылдыр дугуржуп алганнар. Бирги кичээлге коммунистиг күш-ажыл школаларының дыңнакчылары барык шупту келгеннер. Олар ниити теоретиктиг айтырыгларны өөрениири-биле кады бүдүрүлгениң экономиказын, тускай мергежилдиң айтырыгларын өөренирлер.

Баштайгы кичээлге организас талазы-биле четпестер база туруглаан. Дыңнакчыларның чамдыызынга олурар олуттар чедишпээн, чамдык кижилер кыдыраш болгаш карандаш чок болганындан демдеглел, конспект кылбааннар. Чарлал кошкак болганындан чамдык дыңнакчылар озалдай бергилээн. Организастаашкын талазы-биле ындыг четпестерни парторганизация дораан чайладыр ужурлуг.

Ч. САЛЧАК.

КЕЖЭЭКИ УНИВЕРСИТЕТТЕ

Марксизм-ленинизмниң Кызылда кежээки университединиң бүгү-ле факультеттеринде кичээлдер организастыг эгелээн. Хоорайның мурнакчы ажылчыннарындан, үлетпүр бүдүрүлгелериниң, транспорт, тудуг организацияларының өөредилге болгаш албан черлериниң удуртукчуларындан болгаш тускай эртемниглеринден ийи чүс чыгы кижи бо университетке өөренир кылдыр бо чылын аттарын бижиткен.

Октябрьның 1-де баштайгы кичээлдер болгулаан. «Коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарынга үлетпүрнүң, тудугнуң болгаш транспорттуң ролюнуң дугайында» бирги лекцияны экономика факультединиң дыңнакчылары сонуургап дыңнааннар. Ол факультеттиң үш салбырларынга чүс чыгы кижи чыылган.

Төөгү болгаш философия факультединде эмчилерниң, башкыларның улуг бөлүү өөренип эгелээн.

Кежээки университеттиң эки ажылдаарынга бүгү-ле таарымчалыг байдал тургустунган. Оон башкылар составында педагогика институдунуң башкылары, бүдүрүлге болгаш албан черлериниң дуржулгалыг тускай эртемниглери кирген. Оларны СЭКП хооркомунуң бюрозу бадылаан.

Экономика факультединде үш салбырлар (үлетпүрнүң, транспорттуң болгаш тудугнуң) тургустунган. Олар бүдүрүлге алырларының аайы-биле тодаргай экономиканы база политэкономияны өөренирлер.

Теоретиктиг болгаш практиктиг өөредилгелер дыңнакчыларның билиин дыка ханыладыр.

А. ЛЕПЕШКИН,
Университеттиң директору.

ОРГАНИЗАСТЫГ ЭГЕЛЭЭН

Ак-Довурак суурнуң ажылчын, албан-хаакчылары партия чырыдыышкынының чаа өөредилге чылын октябрь 1-де эгелээн. СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң хайныктырып үндүргени күш-ажылчы болгаш политиктиг көдүрлүүшкүн кижилерниң политиктиг өөредилгеже чүткүлдүүн улам бедиткен. Моон түңнелинде бо суурда политбөлгүмнерниң, семинарларның болгаш оларның дыңнакчыларының саны эрткен чылдаазындан дыка өскен.

Октябрь 1-де Ак-Довуракта политчырыдыышкын бөлгүмнериниң хөй нуруузунга өөредилге организастыг эгелээн. Ак-Довурак ортумак школазында СЭКП төөгүзү өөренир бөлгүмнүң дыңнакчылары баштайгы кичээлинге бүрүн чыглып келген. Ында партия эге организациязының секретары эш Домрачева, пропагандист эш Шнырова олар бирги кичээлди бедик деңнелге эрттирер дээш эки белеткенгени илдең.

Механизация участогунда СЭКП төөгүзү өөренир бөлгүмнүң, ТЭС-те партия Программазы өөренир бөлгүмнүң болгаш автотранспорт конторазында тодаргай экономика өөренир бөлгүмнүң дыңнакчылары кичээлдерин организастыг эгелээннер. Арткан политбөлгүмнерниң баштайгы кичээлдери бо неделяда болгулаар.

ШАГААН-АРЫГДА

Улуг-Хем районнуң Шагаан-Арыг хоорайда бүдүрүлге черлеринде болгаш албан организация черлеринде тургустунгулаан политбөлгүмнерге өөредилге сентябрь 30-де-ле эгелээн.

Октябрь 1-ге чедир 20 бөлгүмнерниң болгаш семинарларның баштайгы кичээлдери эрткилээн. Шагаан-Арыг АТК-зында тодаргай экономика өөренир бөлгүмнүң дыңнакчылары баштайгы кичээлинге бүрүн чыылган. Өөредилгениң организастыг айтырыгларын чугаалашкаш, чогуур темазын өөренип кирипкеннер. Ол ышкаш үлетпүр комбинадының дааранылга цегинде политшкола, районнуң милиция салбырында, коммунал-хандырылга конторазында бөлгүмнер баштайгы кичээлдерин бедик деңнелге эрттирген.

Амыдырал-биле эки холбаштырган

Республиканың харылзаа эргелелинде партия организациязы партия чырыдыышкынының четкизинче коллективтиң барык бүгү кежигүннерин хаара туткан. Ында коммунистиг кижизидилгениң, экономиканың 5 бөлгүмнери болгаш харылзааның тодаргай экономиказының семинары октябрь 1-де ажылдап эгелээн. Экономиктиг бөлгүмнерге кичээлдерни неделяда дөрт катап ниити политиктиг болгаш бүдүрүлге талазы-биле темаларга чорудары көрдүнген.

Эргелелдиң бир килдизинде харылзаачыларның экономиктиг бөлгүмнүң кичээли дыка организастыг эгелээн. Бөлгүмнүң составында 9 коммунистер, 3 комсомолчулар, партия кежигүнү эвес 13 харылзаачылар бар.

Кичээлге 22 кижи чыглып, олурупкан турган. Үш кижиниң командировкада чоруп турарын парторганизация секретары, пропагандист эш Н. Касаткинге бөлгүмнүң даргазы дыңнадырга, чаа өөредилге чылының баштайгы кичээлин эгелээрин ол чарлаан.

Совет улусту идеология талазы-биле кижизидер дугайында СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң салган сорулгаларын коллективтиң боттуг амыдыралы-биле холбаштырбышаан, пропагандист тодаргайы-биле тайылбырлаарга, харылзаачылар ону улуг кичээнгейлиг-биле дыңнап база боттарының кыдырааштарынга долчу демдеглелдерни бижип ап органнар.

Күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү деп темага лекция чоруп турда, коллективтиң иштинде коммунистиг күш-ажылдың үш бригадаларының тывылганы, бүгү эргелелде акша-шалыңны ажылдакчылар ведомостиге аттарын салгаш, кассир чокка боттары алыр апарган чаагай чаңчыл коммунистиг ёзунуң чаа өзүмнери болур дээрзи ол кичээлге илереп турган.

А кижилерниң медерелинде капитализмниң артыышкыннарын ажып эртер талазы-биле партияның салган сорулгаларынга доктаагаш, коллективте Рогожников дээрзиниң арагага суңгуун, 15 хонукта шиитпирлеткен, төлеп чок чоруун пропагандист база чугаалаан.

Бөлгүмнүң дыңнакчылары кичээлдиң сөөлүнде дыка хөй солун айтырыгларны салып, тодаргай харыыларны ап турганнар.

— Бистер коммунистиг ёзу-биле ажылдап турар болганывыста, совхозтарның картофелин ажаары, сайгарылга баазазынга дузалажыры чижектиг хөй-ниитиниң шугуму-биле күүседир ажылдарга кижилерни онаап киириштирбейн, оларның бот-идепкейин илередирин барымдаалаза эки эвес бе?—деп, айтырыгны хөй-ниитичи, хоочун харылзаачы эш Пескунов салган.

— Ол чүүлдүг айтырыг-дыр, бистиң коллективке моон соңгаар хөй-ниитиниң ажылдарынга киржир кижилерниң чүгле эки-туразын барымдаалаар дугайында айтырыгны шиитпирлээр бис. Кандыг-даа хөй-ниити ажылга чүткүлдүүн бистиң харылзаачыларывыс шупту көргүскеннер — деп, килдис эргелекчизи эш А. Копылов ол айтырыгны деткип харыылаан. Баштайгы кичээл амыдырал-биле сырый холбаалыг эрткен.

С. ЛОПСАН.

Бирги кичээлде-ле

Өске бүгү черлерге ышкаш октябрь 1-де, Кызылдың № 3 школазының башкылар коллективинге политөөредилге база эгелээн. Башкылар баштайгы кичээлинге-ле СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң материалын өөренип кирипкен.

Пропагандист У. М. Филимонованың теманы тайылбырлап турарының билдингирин, бүзүрелдиин дыңнап олурарга, кичээлди солун кылдыр эрттирер дээш кызымаккай белеткенгени илдең болду.

Бирги кичээлде-ле бөлгүмнүң 20 ажыг дыңнакчыларындан элээн каш кижи чылдагаан чок келбээн болду. Бо дээрге ында партия организациязының талазындан политөөредилгени организастыг эгелээр талазы-биле кошкак белеткенгенин көргүзүп турар. Ындыг четпести дарый чайладыр хемчегни алган турары чугула.

С. ФЕОКТИСТОВ.

Совет чазактың Медеглелин чон чүүлдүгзүнүп турар

Чөөн оппортунистиг үзел

Бүгү чуртта совет кижилер ышкаш, Барыын-Хемчик районнуң ажылчы чоннары, кыдат удуртукчуларның кылып турар үүлгедиглерин хоралыг болгаш айыылдыг херек кылдыр көрүп, ону чөөн оппортунизмниң балгажынче кирген үзел-бодал кылдыр санап турар. «Сельхозтехника» каттыжыышкынының Кызыл-Мажалык салбырының механизаторлары Совет чазактың Медеглелин таныжкаш, аңаа бүрүн каттышканын илереткен.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга болгаш марксисчи-ленинчи өске-даа партияларга удур нүгүлдээшкинни көдүргеш, Кыдаттың удуртукчулары боттарының кара сагыштыг чоруун делегейге улам-на илередип турар. Механизаторларның коллективи бистер, ол чорук марксизм-ленинизмниң номналындан хажаан, чөөн оппортунистиг үүлгедиг болганда ону буруу шаап турар бис.

С. ЧАВЫДАК.

Буруу шаап тур мен

Коммунистиг партияның марксисчи-ленинчи идеязының шынчызы илереттинген Совет чазактың Медеглели бистиң улустуң, делегейниң депшилгелиг бүгү кижилериниң бүрүн чүүлдүгзүнүп көрүүшкүнүн чаңгыс эп-сеткилдиг деткиишкинин алган. Кыдат удуртукчулар бисти чеже-мейниң-даа нүгүлдээрин оралдашса, оларның бужар, авантюрисчи бодалдарын шынныг херек сый шаап, улам-на тодазы-биле илередип турар.

Бистиң чуртта амыдырал улам-на чечектелип, кижилерге амыдыралдың байлакшылын хүн бүрү хөйү-биле тургузуп берип турар. Ол болза бистиң төрээн Коммунистиг партиявыстың ачызы-дыр. Алды он чылдарны ажыр чурттап келдим. Кыдат удуртукчуларның чөөн оппортунистиг үзелдерин шыңгыызы-биле буруу шаап тур мен.

С. КҮСТҮГҮР,
пенсионер.

Барыын-Хемчик.

Биске тайбың херек

Партия организацияларынга болгаш Совет Эвилелиниң бүгү коммунистеринге СЭКП ТК-ның Ажык чагаазын ханызы-биле таныжып көргеш, ККП-ниң удуртукчуларының делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининге удур үүлгедиглерин ол чагаада сойгалап илереткенинге болгаш бо талазы-биле бистиң партиявыстың туружун тодаргай тайылбырлаанынга бүрүн каттышкан мен. Ол ышкаш Кыдаттың коммунистиг партиязының ТК-зының «Правдада» парлаан чагаазын база таныжып көргеш, кыдат удуртукчуларның ээлеп турар туружунуң частырыглыын болгаш айыылдыын бүзүреп билген мен.

Кыдат удуртукчуларның догматиктиг болгаш сектантыг «теориязын» бистиң партиявыс ханы үндезинниг барымдаалар-биле принципиалдыг шүгүмчүлеп база бодунуң туружун тайылбырлаан. Ол хиреде-ле ККП-ниң болгаш кыдат чазактың удуртукчулары улам-на хажагай байдалче шилчип, чөрүлдээлерни күрүнелер аразының харылзаазынче шилчидип турары кижиниң килеңин болдурбайн барып шыдавас-тыр.

Кыдат удуртукчуларның туружунуң делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң 1957 болгаш 1960 чылдарда болган коммунистиг болгаш ажылчын партияларының чөвүлел хуралдарга дугурушкан ниити шугумундан улам ырап, авантюристиг шинчи кирип бар чыдарын Совет чазактың сөөлгү Медеглелинде тодаргай сойгалап, илередип турар. Делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң, СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың шынныг угланыышкынын нүгүлдеп, ылаңгыя ядролуг чепсекти агаарга, суг адаанга болгаш космоска шенээрин хоруур дугайында Керээге удурланган боттарының авантюристиг үүлгедиглеринге деткимчени кыдат удуртукчулар хей-ле кордап турарлар.

Улустарга атомнуг халап соонда «магалыг келир үе» кажан-даа кээп шыдавас, дайын биске херек чок. Ылаңгыя бистиң совет улусту улуг Лениниң айытканы шын оруктан кым-даа, кандыг-даа кажар арга-биле чайладып шыдавас!

М. ЛОЖКИНА,
горпонуң 4-кү салбырында бухгалтер.

Тайбың күш-ажыл-биле

Делегейге быжыг тайбың дээш демиселге Совет чазактың, ооң баштыңы Никита Сергеевич Хрущевтуң улуг салыышкынын бүгү-ле тайбыңга ынакшылдыг кижилер эки билир. Ону чүгле кыдат удуртукчулар үнелеп көрбейн, бистиң совет күрүневистиң тайбың политиказынга ажыы-биле удурланып, нүгүлдүг билиишкиннерни нептередирин оралдажып турарлар-дыр.

Бистер, совет кижилер тайбыңның күжү улам өзүп турарынга бүзүрелдиг бис. Биске дайын херек чок. Делегейге термоядролуг дайынны болдурбас дээш бистиң Совет чазаавыстың бүгү-ле чорудуп турар хемчеглерин чаңгыс эп-сеткилдиг деткип турар бис. Мен бодум чеди уруглардың иези мен. Олар коммунизмниң аас-кежиктиг келир үезинде чурттаарлар. Ынчангаш бистиң чуртувуска коммунизмниң тиилелгезин тайбың күш-ажыл-биле дүргедедип турар бис.

Кыдат удуртукчуларның авантюристиг туружун сойгалап илереткен Совет чазактың Медеглелин изии-биле деткип тур бис.

З. БАВУУ,
Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Хүт сүт-бараан фермазының саанчызы.

ОТЧЁТТАР БОЛГАШ СОҢГУЛДАЛАР

Өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың шынарын бедидер

Кызылда улуг школаларның бирээзи № 11 он бир чыл школазы эрткен чылын ажыттынган. Школага 860 ажыг өөреникчилерниң, 40 ажыг башкыларның коллективи тургустунгаш, быжыгып, боттарының мурнунга салдынган өөредилге-кижизидилгелиг ажылды чедиишкинниг шиитпирлээр дээш чүткүлдүг ажылдап турар.

Школаның өөредилге-кижизидилгелиг ажылын экижидеринге, башкы кадрларның билиг мергежилин бедидип, оларга практиктиг дуза чедиреринге школада партия организациязы чугула рольдуг болган. Харын ол дугайын № 11 школаның коммунистери чоокта чаа болуп эрткен отчёт-соңгулдалыг хуралынга шыңгыы чугаалажып, ажылының түңнелин үндүрбүшаан, четпестерни чайладырының, өөредилге-кижизидилгелиг ажылды улам экижидериниң аргаларын айтып турганнар.

Партия организациязы биче-даа болза, хурал бедик деңнелге эртип, санал-онал хайнышкынныг. Боттуг сорулгаже угланган болгаш парторганизацияның ажылын бүгү тала-биле анализтеп көрген.

Партия организациязы башкылар коллективи-биле кады өөредилге-кижизидилгениң чугула айтырыгларын шиитпирлеп келген. Ай санында болуп турган партия хуралдарынга башкыларның политөөредилгезиниң, партийжи даалгаларның күүселдезиниң, комсомол болгаш пионер организацияларының болгаш өске-даа чугула айтырыгларның дугайын чугаалажып турган. Партия организациязының коммунист бүрүзү даалгалыг. Оон аңгыда, дуржулгалыг коммунист башкылар боттарының байлак арга-дуржулгаларын аныяк башкыларга күзелдии-биле дамчыдып берип турар. Коммунист эш А. Федченко коммунистиг кижизидилгениң үндезиннерин өөренир бөлгүмну удуртуп, ооң ажылын солун болгаш ханы утка-шынарлыг кылдыр организастап турар.

Школаның өөредилге-кижизидилгелиг ажылын экижидер, башкылар ортузунга политиктиг ажылды калбартыр талазы-биле партия организациязы болгаш школа дирекциязы чамдык чүүлдерни ам-даа чедир кылбайн турарын парторганизация секретары эш А. Маршанская илеткелинге болгаш өске-даа коммунистер боттарының саналдарынга чугаалап, четпестерниң тыптып турар чылдагааннарын илеретпишаан, оларны чайладырының аргаларын сүмелеп турганнар.

Ажылга бедик медерелдиг, культурлуг болгаш сагылга-чурумнуг болур чорукту дирекция, парторганизация башкылардан ам-даа кошкак негеп турар. Моон уламындан дежурныйлаарындан озалдаар, школаның удуртулгазынга дыңнатпайн тургаш-ла, кичээлдерге келбейн баар аныяк башкылар бар турган. Чамдык аныяк башкылар ниитиге ажыктыг, хол-биле кылыр кадыг ажылдан ойталаар, азырадыкчы хөөн көргүзер чоруктар бар. Ындыгларны парторганизация, бүгү коллектив эде кижизидер ужурлуг.

Школада өөреникчилерниң комсомол болгаш пионер организацияларының ажылынче, өөреникчилер-биле класстан дашкаар ажылче улуг кичээнгей салдынып турарын демдеглээш, бо талазы-биле чедир кылдынмайн турар чүүлдер ам-даа хөй дээрзин башкылар В. А. Козлова, Ф. Н. Зябрева олар чугаалаан. Олар өөреникчилерге сонуурганчыг кежээлерни янзы-бүрү темаларга организастаарын, бөлгүмнер ажылынче өөредилге чылының эгезинден-не кичээнгей салырын саналдаан.

Кол айтырыг — школада өөредилгениң байдалын коммунистер шыңгыызы-биле көдүргеннер. Эрткен чылын 65 өөреникчилер ийичылчылар болуп артып калганын башкылар сеткилиниң ханызындан хомудап чугаалааннар. Шынап-ла, ийи бүдүн класс хире уруглар ол класынга катап олурган чорук — күрүнеге-даа, төрелдерге-даа, харын өөреникчилерниң боттарынга-даа улуг каража болган. Башкылар ындыг чөгенчиг чорукту болдурбас ужурлуг болгаш болдурбайн баар аргалар-даа бар турган дээрзин коммунистер демдеглээн. Ол дээш харысалганы биетен кым-даа чиигетпес болгаш бис боттарывыс-даа ажылывыстың ындыг түңнели дээш боттарывысты өршээп шыдавас бис деп, школа директору эш В. Ф. Клюшин чугаалаан. Эң-не хараадаңчыг чүве дээрге ийичылчыларның хөй нуруузу үстүкү класстарга — 9-ку класстарга онаажып турарында. Мооң уржуунда ам оңгу класска 20 өөреникчилер чедир келбээни ол-дур деп, директор чугаалаан. Амгы өөредилге чылында, эрткен чылгы четпестерден кичээнигни кылгаш, өөредилге чылын бедик деңнелге чорударының чугулазын хурал демдеглээн.

Партия организациязының талазындан башкыларның комсомол организациязын удуртпайн турганындан, комсомол эге организациязы кончуг багай ажылдап келген. Моон ужурунда комсомолчу башкылар коммунистерге кошкак дузалап, комсомол хуралдарынга ховар чыглып, анаа чугула айтырыгларны чугаалажып көрбейн турган. Комсомол организациязының секретары Г. А. Иванова инициатива чок кижи болуп, аныяк, билиглиг, энергиялыг башкыларны удуртуп шыдаваан.

№ 11 школаның коммунистери отчёт-соңгулдалыг хуралын ажыл-херекчи байдалга эрттирип, чедиишкиннерни быжыглаарының, четпестерни чайладырының оруун тодаргай айтып алганнар. Ол күзел-чүткүлүн амыдыралга боттандыргаш, школаның өөредилге-кижизидилгелиг ажылын олар улам экижидип болурлар.

Ч. САЛЧАК.

„Тыва" совхоз хожудаан

Амгы үе болза дүжүт ажаап алыышкынының төнчүзү, харын-даа чамдык ажыл-агыйларның доозуп үнгениниң үези болур. Ынчаарга Чөөн-Хемчик районда «Тыва» совхозту ап көөрге, дүжүт ажаап алыышкыны орту-даа кирбээн болуп турар. Ам кыш дүжери чоокшулап келген болза-даа, ажылдың темпизинде өскерлиишкин чок, мурнуку оожум хевээр.

Октябрь 1-ге чедир тараа болгаш тараа-бобы культураларының 51,3 хуузун ажаап алган, ам-даа 2500 гектар хире тараа сыпта хевээр, а ажаап алыышкын эгелээнден бээр кайы хире үе эрткени кымга-даа билдингир. Бо хевээр ажылдаар болза тарааны хар адаанга киирер апаар. Айтырыг бо хире чидигленип турда, совхозтуң удуртукчуларының ап турар хемчеглери оңзаланмайн турар. 200 га черниң тараазын Чаш-Теректиң шаңында урган. Ол тараа ында изип турар. Муң ажыг га черниң тараазын черде тавычалай кескен. Ону бөлүп бастырары база бар. Моон ап көөрге, ажаап алыышкын ажылдары орту-даа кирбээн деп санаар херек.

Совхозта 23 комбайн болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа янзы-бүрү чепсек-техниказы бар. Ынчаарга хожудаашкынның чылдагааны чүдел? Совхозтуң удуртукчуларының ажылды шын организаставайн турарында. Кижилер-биле ажыл четпес, ылаңгыя кижилерниң кылгач ажылының учёдун шын тургуспас, материалдыг сонуургалды бедидер хемчегни албайн турар. Оон уламындан чамдык механизаторлар өске ажыл-агыйларже чоруй баргылаар. Чижээ, Кара-Сал, Хуурак, Дадар-оол, Чигжит олар Шемиде «Большевик» колхозта барып ажылдай бергеннер. Өске-даа черлерже чоруткан механизаторлар, чолаачылар бар.

Совхозта мал чемнериниң белеткелиниң байдалы мырыңай чөгенчиг. 3100 тонна сиген белеткээр турган болза ам чүгле 700 тонна хирени белеткээн. Амга чедир саваң бөлүүшкүнүн организаставаан. Кыш дүжүп келирге, малды чүнүң-биле чемгерерил?

Эрткен чылын совхозтуң семиртилгеге турган каш кодан малы хар чаап, кыштың соогу дүшкүже чедир кажаа чок черге турган болгай. Чемгерилге четпестиң хараазындан часкы үеде совхозтуң малы улуг көгаралга таварышкан. Ындыг кеземчени көрген хирезинде совхозтуң удуртукчулары чүнү бодап турар ирги? Мындыг девиденчиг байдал тургустунуп келгенде, уйгу-чыдын чок хемчегни алыр херек.

С. СЕРЕН-ООЛ.

◆

ӨРЕ-САМЧЫГДАЛ ТУРБАЗЫН

Бай-Тайга сельпозунда партия эге организациязының отчёт-соңгулдалыг хуралынга садыг ажылында улуг четпестерни коммунистер шыңгыы илереткен. Сельпонуң 24 садыг черлериниң 17-зи чартык чылдың планын күүсетпээн. Кооперативтиң 71151 рубль түңнүг акша-хөреңгизи 50—60 хире кижилерниң кырында самчыгдал кылдыр санаттырып турар. Чүгле бо чылдың бирги чартыында безин 17693 рубльдиң самчыгдалы болдунган.

Садыгжы кадрларны эки хынамчалыг шилип албайн, мурнунда «Тээли» совхозтуң найырал салбырында магазининге 1373 рубль түңнүг самчыгдал кылган Шура Чамбал, Иргит Киров база Зина Чамбал оларны Бай-Тайга сельмагынга ажылдадып киирип каарга, анаа 6966 рубльди олар база самчыгдааннар.

Бо сельпога хөй түңнүг өре-самчыгдалдың болдунган чоруу өртектиг чүүлдер харылаар кадрларны баштаар черниң четпес шилип ап турарында болурун коммунистер демдеглээн. Сельпонуң шугумунга сөөлгү үеде дыка хөй садыгжылар ажылдан үндүрткеннер. Чамдык садыгжылар магазиннерни чогуур шактарында ажытпайн, хереглединиң эң чугула бараанннары-биле чонну четпес хандырып турар чорук хуралга база илерээн.

Партия организациязы болгаш сельпонуң баштаар чери садыг ажылынга хөй-нииттиниң киржилгезин чугулалап көрбейн келгенинден ревизия, лангыы комиссияларының ажылы сөөлгү үеде чорувастаан. Садыгжыларның билиг мергежилин болгаш политиктиг деңнелин бедидериниң хемчеглери алдынмаан, садыгның депшилгелиг мурнакчы аргаларын ажыглаар, мурнакчыларның дуржулгазын нептередир талазы-биле ажылдар барык үттүндүрген.

Садыг организациязының ажылында илерээн четпестерни шиитпирлиг чайладып, ылаңгыя ооң шугумунда өре-самчыгдалдарны узуткаарының боттуг хемчеглерин ап, садыгжы кадрлар ортузунга партийжи-политиктиг ажылдың деңнелин бедидерин партия организациязының чаа соңгуткан составындан коммунистер шыңгыы негээн.

К. НАЛГА-ХӨӨ.

Бир сезонда бүдүн чартык муң гектарны

КРАСНОЯРСК КРАЙ. Переяславск совхозтуң комбайнери **Павел Смородин** бүдүн чартык муң гектар тарааны ажаап алыр деп шиитпирлээн. Дуржулгалыг механизатор соглээн сөзүн быжыы-биле тудуп турар. Ам ол 1000 ажыг гектар черниң тараазын ажаап алган.

ЧУРУКТА: мурнакчы комбайнер П. П. Смородин (солагай талазында) болгаш ооң дузалакчызы Я. М. Кондюх.

Фото Р. Маняфовтуу. СЭТА-ның фотохрониказы.

Кызылдың башкы училищезиниң өөреникчилери Каа-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң тараа ажаап алыышкынынга эки дузалажып турарлар. Олар тараа арыглаарынга, савалаарынга, машинадан дүжүреринге болгаш өске-даа янзы-бүрү ажылдарга киржип, ажылга мергежип ап турарлар.

Чурукта: училищениң башкы салбырының бирги курузунуң өөреникчизи К. Сарыг-оол Ленин аттыг колхозтуң № 1 хову бригадазында ажылдап тур.

Фото **С. ФЕОКТИСТОВТУУ.**

Кыштаг бүрүзүнде силос

Таңды районнуң «Тиилелге» совхозунга дүжүт ажаап алыышкынының үезинде бир ай иштинде шефтеп, колдуунда-ла кукурузаның ногаан массазын силостаар ажылга киришкен мен.

Совхозтуң ажыл-ишчилери бо чылын тараан кукуруза тарылгаларын өй-шаанда ажаап ап, ооң ногаан массазын силостаан. Бирги, ийиги, дөрткү болгаш сески трактор-хову ажылының бригадаларының кукурузачылары 555 гектар кукурузаны кезип, оон 4.461 тонна ногаан масса силостаан. Ол силос кукуруза тарылгаларының чоогунда барык-ла кыштаг бүрүзүнде белеткеттинген.

Кукуруза кестирип, ооң ногаан массазын силостаарынга совхозтуң комбайнерлери Х. Нораа, О. Дай-оол, С. Богданов, В. Будник, Кызылдың № 1 АТК-зының чолаачылары О. Кара-Ашак, Ф. Тюльберов, Р. Ефимов болгаш оон-даа өскелер могаг-шылаг чок шудургу ажылдааннар.

В. АРАКЧАА.

Мал чеминиң белеткели

«Улуг-Хая» совхозтуң Хайыракан салбырының коллективи бо чылын ниитиниң малынга 1500 тонна сигенни белеткээри бүдүрүлге планында көрдүнген. Сиген белеткелин тускай сигенчи бригадалар база сүт-бараан фермаларының, хойжу бригадаларның ажылчыннары чорудуп турар.

Эш Баазанга удурткан сигенчи бригаданың кежигүннери Эжимниң Улуг-Алаак, Кускун-Баары шынаазының сигенин колдуунда кезип дооскан. Ында 350 тонна сиген бөлдүнген. Кызымаккай ажылдап, бедик көргүзүглерни чедип ап турарлар сигенчилерде хөй. Чижээ, аът машиназы-биле сиген кестирер машинист О. Чорбаа, хол кадырлары-биле сиген кезер ажылда А. Кызыл-оол, Ш. Чижит-оол, В. Маннай-оол болгаш өскелер-даа кылыр ажыл нормаларын хүн бүрүде 150 хуу чедир күүседип турар. Салбырның кукурузачылары Натпит-оол, Аракчаа, Тыртык-оол олар кукурузаның эки ногаан массазын өстүрүп, силостаан. Эш Сундуй-оолга удурткан база бир сигенчи бригаданың кежигүннери 100 тонна сигенни бөлүп сараатап, 50 тонна бүдүк-бүрү чемнерни белеткээн.

Д. ЛОПСАН.

Кыштаглаашкынга белен

Коммунист Моңгуш Акан-оол — Таңды районнуң «Тиилелге» совхозунуң дуржулгалыг хойжуларының бирээзи. Хойжунуң кызымаккай ажылчын ооң келир кышка белеткелинден көрүп болур.

Ооң кыштаа совхоз төвүнде төп хой фермазында. 550 хой кирер үлегерлиг кажаазының көржеңин хойжу хоорул дооскаш, кажааның иштин кургаткаш, кырындан өл дүшпес кылдыр саван, довурак-биле базырган. Кажааның иштин ам-даа эки кургадыры-биле кырында үш кезек ойбактарны дуглаан халыптарны болгаш хаалгаларын хүндүс ажыдып, агаарладып турар. Бодунуң чурттаар бажыңын база септеп алган.

Кыштагда дүжүртүп алган силозун долгандыр чадагай кажааны тудуп алган. Оон ынай хой кирер чадагай кажааны болгаш күжү кошкак хойларны тускайлап чемгерер кажааны база тудуп алган. Хойжунуң кыштаанда совхоз кудукту казып, чылыг хураган кажаазын тудуп берген. Ам үеде хойларының тарып боозадылгазын хүн бүрү чорудуп турар.

Допчузу-биле чугаалаарга, мурнакчы хойжу кыштаглаашкынга бүрүн белен.

«Кежээниң мурнунда хүндү, а чалгааның мурнунда көчү» деп үлегер чугаа бар болгай. Шынап-ла, хойжу М. Акан-оол ак-сеткилдиг, кызымаккай күш-ажылы-биле чоннуң хүндүткелин болгаш идегелин чаалап алган. Ол ам Таңды район Советиниң депутады. Бистиң совхозка фабрикага кылган улуг өртектиг, каас өг келген. Ону совхозтуң дирекциязы бо хойжуга тип берген.

В. АРАКЧАА.

КЫШТАГЛАРНЫ КАЖАН БЕЛЕТКЭЭР ИРГИ?

Тес-Хем районнуң «Чаа орук» колхозу — республикада эң хөй малдыг ажыл-агыйларның бирээзи. Кол ажылы мал болганда, ында мал ажылы үлегерлиг тургустунган турар ужурлуг. Ындыг турбуже, херек кырында байдал ындыг эвес.

Колхозтуң кыштаг кажаалары амга чедир септеттинмээн. Малчыннарның чурттаар оран-бажыңнары чедишпес, оларга кандыг-даа септелге чорутунмаан. Кыштагларже мал чемнериниң сөөртүлгезин организаставаан. Ылаңгыя кышкы үеде машина четпейн баар черлер база бар болгай. Ындыг черлерде кыштагларже мал чемнерин таарымчалыг үеде сөөртүп алырын организастаза чогуур.

С. КЫРГЫС.

Комплексилиг бригада

«Кызылтудуг» коллективиниң мурнунда туруп турар кол сорулга болза, хоорайның ажылчы чоннарынга чурттаар бажыңнарын, культура-амыдырал болгаш уруглар албан черлериниң бажыңнарын тудуп кылыры болур. Ол ышкаш, бо коллектив республика төвүнге чаа-чаа бүдүрүлгелерниң корпустарын тударын база-ла харылап турар. Чүгле бо чылын безин кызылчыларга 12.960 дөрбелчин метр чурттаар шөлүн хандырар чугула сорулга салдынган. Ындыг болганда, «Кызылтудугнуң» ажылчыннарының харысалгазы улуг дээрзи билдингир.

Ам бо хүннерде коллективтиң ажылчыннары 26 дугаар кварталдың болгаш институттуң тудугларында ажылдап, боттарының кол күжүн ынаар угландырганнар. Мында тудугжуларның чеди бригадалары бар, оларның 6-зы коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп хүндүлүг атты чедип алган, бирээзи ол ат дээш демисежип турар.

Институттуң кол улуг бажыңының тудуу доозулган, чүгле иштики эптелге болгаш дерилге ажылдарында чамдык чедир кылдынмаан ажылдар арткан. Ону кылырын элээн каш бригадаларга хуваaган. Оларның иштинден эш С. С. Белоусовка удурткан коммунистиг күш-ажылдың комплексилиг бригадазы эң-не мурнакчы ажылдап, өскелерге үлегер-чижек болуп турар. Бригада ажыл үлүүн ай санында ажыр күүседип келген: июльда 140 хуу, августа 130 ажыг, сентябрьда 140 ажыг хуу болган.

Бригаданың составында кирип турар бызаңчылар, дашчылар, столярлар, бетончулар — кайызы-даа кылыр дээш хүлээнип алгаа чүүлүн чедир кылбаанда, черле амыравастар. Чүге дээрге мында бүгү-ле ажылды эгелээрде, кымның ол ажылга кайы хире мергежилдиин бригадир эш Белоусов баш бурунгаар таныжып көрүп, чүгле ооң соонда ам ол кижээ тодаргай ажылды дагзыр. Чамдык таварылгаларда, чижээ, кым-бир кижээ соңга шилдеткен болза, ооң кылган ажылын бригаданың хынакчылар бөлүүнүң кежигүннери хынаар. Ооң түңнелинде кылган ажылдың шынары багай эвес болур.

Комплексилиг бригаданың кежигүннери институттуң ийиги, үшкү каъттарының соңгаларын шилдеп, рамаларын тургускаш, хүлээдип берген. Ажылды эки шынарлыг кылганын тудугну хүлээп алыр комиссия мактаан.

«Кызылтудугнуң» удуртукчуларының талазындан бригадаларның ажылын тодаргай хуваап бербес, дүшкен-не ажыл кылдыртыр, тодаргай план чок чорук чамдыкта күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге, ажылдың шынарын бедидеринге моондактап турарын эш Белоусов чугаалап турар. Чижээ, кол инженер эш Терещенко бо бригаданы каш-ла хонуктуң иштинде элээн каш черге — 26 дугаар кварталдың чеди дугаар корпузунга, хоорай канализациязынга болгаш өске-даа үүрмек ажылдарга ажылдады каапкан. Ооң хараазы-биле бо болгуже чедир тудугнуң удуртур черинден бригаданың ол үеде канчаар ажылдап келгенин тодаргайы-биле илеретпейн турар. Ынчалза-даа дуржулгалыг бригадир эш Белоусовка удурткан тудугжулар ажылдаан-на чер бүрүзүнге бедик бүдүрүкчүлүг ажылдааның херек кырынга көргүскеннер. Оларның ажылдаан черинге барган, тудугнуң өске чедир кылдынмаан ажылдарын харылаар бригада бо бригаданың эки ажылдааның мактап турары таварылга эвес.

А. НУГУУРАК.

Кызыл-Мажалык суурнуң чону манап турар

Бүгү чүвени кижиге, кижиниң чаагай чоруунга бараан болдурары — партияның кичээнгейиниң төвүнде туруп турар. Ону боттандырарын бистиң партиявыстың Төп Комитеди, Совет чазак чер-черниң партия болгаш совет органнарынга хүлээткени бүгүдеге билдингир.

Кижилерниң культура-амыдыралының херээнге база бир эргежок чугула ужур-дузалыг чунар бажың дугайында айтырыг Барыын-Хемчик районнуң төвү — Кызыл-Мажалык суурда чогум кандыг байдалдыг турарын сонуурган көрээлиңер. Бүгү эвилелге онза чугула ужур-дузалыг «Тыва даг-дүгү» комбинады-биле холбаштыр, Кызыл-Мажалык суурнуң чурттакчы чонунуң саны сөөлгү үш чылдарның дургузунда барык-ла 2,5 катап өскен.

Үш чылдар мурнунда-ла хары угда 10 кижи кирер бичии чунар бажынны чоннуң хүн бүрү өзүп турар негелделеринге дүүштүр алгыдып сайзыратпаан. Ол чунар бажың өрт айыылынга үш катап таварышкан.

Ону чыл бүрү-ле күзүн септеп эгелээш ноябрьның ортан үезинде барып ажыглалга киирген аттыг болур, а херек кырында чунар бажың кижилерниң кылыын хайындырып, човадырындан өске, доктаамал ажылдавас, үргүлчү үрелиишкинге таваржып, анаа хөй турары чаңчыл болу берген.

Чылдагааны чүл? Коммунал ажыл-агыйның конторазының ажылдакчыларының кижилер дугайында сагыш човаңгыр эвес, шүшпен ажылындан хамааржып турар. Эрткен үш чылдарның дургузунда коммунал ажыл-агыйның конторазының начальниги барык-ла 5, райкүүскомнуң даргазының коммунал ажыл-агый айтырыгларын хүн бүрү башкарар болгаш удуртур хүлээлгелиг оралакчызы — 3 катап солушкан. А чунар бажың ажылында бичии-даа өскерлиишкин болбаан, харын-даа дорайтап турар.

Бодап көрүңерлээн. Ам октябрь ай үнүп келген. Чунар бажың белен эвес.

Бир эвес чунар бажың дугайында айтырыгны үш ай дургузунда чогумчалыг кылдыр шиитпирлеп шыдаваан чүве болза, чугаа бир янзы болур ийик. Үш чыл дургузунда шиитпирлеттинмес чогум чүү ындыг ужурлуг апарган чунар бажыңыл ол?

Суурнуң үстүү талазында «Сельхозтехника» салбырының эргезинге турган чунар бажынны эрткен чылын коммунал ажыл-агый конторазынга шилчиткен соонда, сандаргай байдалга кирген, ам база ажылдавастаан. Ам херек кырында коммунал ажыл-агый конторазының эргезинде 2 чунар бажыңнар ажылдавайн турар.

Оларның кайызының-даа суг изидер котёлунуң сеткилери үрелген.

— Чунар бажың кажан ажылдап эгелээрил? — деп, коммунал ажыл-агый конторазының начальниги эш Барановтан айтырыг салырга:

— Чунар бажынны ажылдадып эгелээринге кол чүүл болза котёл, ооң сеткилери болур. Ону дүнзаалап кылып бээри-биле чагыгны Коммунал ажыл-агый министерствозунуң септелге-тудуг эргелелинде киирип каан бис, оон кажан кээрин манаар апаар — деп быжыг бүзүрел чок харылап каар.

«Сельхозтехника» салбырының девискээринде чунар бажың бо чылын ажылдаар бе азы ажылдавас бе дээрзин эш Баранов ыттавайн турар.

Эрткен чылын бо үеде суурда ийи чунар бажыңнарның кышка белеткелиниң байдалы бөгүнгүзү ышкаш турганының түңнелинде одаар ыяжы, изиг суу, электрочырыткызы чок, кыжын удур септелге кылыр ужурга таварышкан. Ам база-ла ындыг байдалга таваржыры чугаа чок апарган.

Суг изидер котёлдарның сеткилери кажан Кызылдан чедип келирин манап олурбайн, ону район иштинде чамдык организацияларның дузаламчызы-биле кылып болурунуң аргазы бар. Чижээ, «Сельхозтехника» салбыры, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың тудуг эргелелиниң механизация баазазы-биле чугаалажып көрзе, суг изидер котёл, ооң сеткилери ышкаш ындыг-ла нарын эвес чүүлдерни дүнзаалап кылырынга, чижээ, чүгле бир ажыл хүнү негеттинип болур-дур.

Чунар бажыңнарны чогумчалыг ажылдадыры чүгле котёл, сеткилер чок эвес, оон өске чүүлдерден база хамааржыр. Эрткен чылдагызы ышкаш, доң ыяш одаар, электри чырыткызы-биле хандырбас чорукту шиитпирлиг чайладыр херек.

Барыын-Хемчик райкүүскомнуң талазындан коммунал ажыл-агый айтырыгларын харылап турар албан-дужаалдыг эштерден шуут шыңгыы айтырып, район төвүнге чунар бажыңнар доктаамал ажылдап турзун дээш тодаргай, шиитпирлиг хемчегни алыр өй ам келген. Ындыг хемчегни алырын Кызыл-Мажалык суурнуң чурттакчы чону четтикпейн манап турар.

Т. ТАЛГАНЧИК,
«Шынның» корреспондентизи.

Хой чуулдазы чүге озалдааныл?

Кодурга удур хой чуулдазы Улуг-Хем районнуң «Чодураа» көдээ ажыл-агый артелинде кончуг хожудап турар. Хүнде дөрт кодан хойну чуур деп планнаан болза, чүгле бир коданны чуурунга өйлежип турар.

Ооң чылдагааны болза, хой чуулдазынга четчир санныг кижилерни тургуспайн, чүгле 4 кижини ажылдатканындан олар күш четпейн турар. Бир кодан хойну хүндүскүнүн 12 шакка чедир кажаалааш, дүъш эрте бергенде чуп эгелээш, кежээ арай боорда чуп турарлар.

Ам чугза чогуур сес муң хире хойну чылыг үеде чуп доозары бергедээн. Хой ажылының бригадири эш Дунгар-оол хой чуулдазын дүргедедириниң хемчээн албайн турар. Кижилерни немеп тургаш, бо ажылды дүргедетпес болза кыштаглаашкынга белеткелге, хойну ынай-бээр одарладырынга шаптыктыг болгаш соок үеде чуурга хойга база берге болур.

Н. СУНДУЙ-ООЛ.

СӨӨЛГҮ ПОЧТА-БИЛЕ

Хоочун аңчы

Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозунда 72 харлыг Бараан Чензер ирей, төрээн колхозунуң күрүнеге өлүк белеткээр ажылынга киржир дээш, амдыгааштан хынамчалыг белеткенип эгелээн. Чарыга урдунар ээрин, барба-савазын ол септеп, боозун аштап, чүлгүвүшаан, оон дээжин хынап, идик-хевин четчелеп алган.

Хоочун аңчы бодунуң колхозунга 15 киштиң, 100-тен эвээш эвес дииңниң болгаш өске-даа өлүктү киирерин хүлээнген.

— Бо хүлээлгемни күүседири-биле октябрь 10 үезинде-ле тайгаже аъттаныр мен — деп, ол чугаалап орар.

Кадыр-берт тайгаларның орук-чиририн, өлүк аңнарның турар черлерин эки билир Бараан Чензер ышкаш хоочун, дуржулгалыг аңчылар бистиң районда хөй. Олар бо аңныыр сезонунда Төрээн чуртка «чымчак алдын» белеткээриниң чугула кампаниязынга киржип, аныяк аңчыларга боттарының байлак дуржулгазын дамчыдар, аңныыр ажылынга чаңчыккан үлегер-чижээн оларга көргүзер дээш база-ла кызымаккай белеткенип турарлар.

Ч. СЕРЕН.

Мурнакчылар

Саанчының ажылының бедик түңнелдиг болуру ооң мергежилинден болгаш ажыл-ишке кызымаандан шуут хамааржыр. Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң саанчызы Моңгуш Көк ында саанчылар аразында социалистиг чарыштың мурнакчызы болуп, чыл эгезинден бээр инек бүрүзүнден ортумаа-биле 1361 кг сүттү саап алган.

«Торгалыг» колхозтуң Ак-Чыраа сүт-бараан фермазында Маадыр Күнзенмаа инек санындан 943 кг, Кыргыс Кызыл-Уруг — 858 кг сүттү сагганнар.

Бо хүннерде ук колхозтарның мурнакчылары болуп турар ол саанчылар Октябрь мурнунуң социалистиг чарыжынга киржип, улам хөй сүт саалдазы дээш чүткүлдүг ажылдап турарлар.

С. КУУЛАР.

Капустаның дүжүдү

Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң ногаа бригадазы бо чылын капустаны эки өстүрген. Ол бригада күрүнеге 6 тонна капустаны дужаар тургаш 8 тоннаны дужааган. Бригадир З. Чурупкан ногаа өстүреринге эки өөренген, боду 1000 дөс капустаны чааскаан өстүрген. Ооң өстүрген культуразының бирээзи-ле 3—4 кг чедип турар.

С. ЧАЖИН-ООЛ.

Сагган сүдү көвүдээн

Саанчы Көк-кыс — «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң мурнакчы саанчыларының бирээзи. Социалистиг хүлээлгезин саанчы чедиишкинниг күүседип, сес айлар дургузунда инек бүрүзүнден 1910 кг сүттү саап алган.

Ол-ла үениң дургузунда ооң ниити сагган сүдү 22 тонна 927 кг четкен. Октябрь байырлалынга күш-ажылчы белек кылдыр ол ам-даа хөй сүттү саар деп сорулганы салган.

К. КЫЗЫЛ-ООЛ.
Улуг-Хем район.

Бедик харысалгалыг болур чорукка кижизидер

Коммунистиг партия, ооң ленинчи Төп Комитеди партия болгаш күрүне аппарадында, улус ажыл-агыйының бүгү адырларында кадрларны даандырган ажыл-херек дээш бедик харысалгалыг, ак-сеткилдиг болур чоруктуң ёзузунга кижизидип турар. Даандырган ажыл-херек дээш бедик харысалгалыг болуру, шынчы болгаш ак-сеткилдиг болуру—ленинчи партияның кежигүнү бүрүзүнүң онзагай бүдүжү, коммунистиг моральдың эң чугула шынары, партия болгаш күрүне амыдыралының чөрчүп болбас хоойлузу.

Мергежилдиг, даандырган ажыл-херээнге бедик харысалгалыг, организакчы чоруктуң үлегер-чижээн көргүзүп турар кадрларның хүрээлеңи партияның коммунистиг кижизидилгезиниң ачызында бистиң Каа-Хем районда өскен. Районнуң партия, совет болгаш ажыл-агый активиниң иштинден чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш демиселче совет улусту үлегерлиг организастажып, төлептиг ажылдап турар эштер хөй. Маңаа чижек кылдыр дараазында чамдык фактыларны айтып болур. Районнуң колхозтары 1963 чылдың бирги чартыында мал ажылының продуктуларын белеткээриниң база ону күрүнеге садарының планныг онаалгаларын чүгле күүсеткен эвес, а харын бүгү көргүзүглер талазы-биле ажыр күүсеткен. Колхозтар пландан ажыр хөй сүттү, эътти болгаш дүктү күрүнеге сатканнар. Сүттү бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының талазы-биле СЭКП обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчилир Кызыл тугун бирги чартык чылдың түңнелинде бистиң районга тывыскан.

Мергежилдиг, организакчы болгаш ажыл-агыйжы коммунист эш Д. И. Зайцевтиң даргалааны «Тиилелге» колхоз организас, ажыл-агый талазы-биле чыл бүрү быжыгып келген. Колхоз ам чүгле районда эвес, харын республикада мурнакчы ажыл-агыйларның бирээзи апарган. Колхоз көдээ ажыл-агыйның мурнакчы дуржулгазын бүдүрүлгеге калбаа-биле ажыглап турар. Ылаңгыя комплекстиг бригадаларны колхозтарга тургузар деп депшилгелиг арганы үлегерлиг ажыглаан. Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин база ону күрүнеге садарының талазы-биле планныг онаалгаларны чедиишкинниг күүседип, дүжүт ажаап алыышкынын организастыг чорудуп турар. Бо чылын колхозтуң девискээринге агаар-бойдустуң таарымча чок байдалы турзажок, тарда культураларының багай эвес дүжүдүн өстүрген.

Колхозчулар боттарының бар аргаларын санап кергеш, Төрээн чурттуң курлавырынга 3500 тонна эки шынарлыг тарааны садарын хүлээнген. Бо хүннерде ук колхоз күрүнеге 2462 тонна тарааны дужааган, социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар.

Мурнуку чылдарда «Бурунгаар» колхоз хожудаңгай ажыл-агыйларның бирээзи турган. Колхозтуң ажылын экижидер сорулга-биле партком болгаш райкүүском көдээ ажыл-агый талазы-биле агроном эртемниг, аныяк коммунист эш Байкаловту ол колхозче чоруткан. Ук колхозтуң даргазынга соңгутканының соонда, эш Байкалов колхозчулар-биле беседаны кылып, ажыл-агыйның байдалы-биле хандыр таныжып алгаш, бүдүрүлгениң планныг онаалгаларын күүсединче угланган тодаргай хемчеглерни ап чорударындан ажылды эгелээн. Колхозта ажыл-херектиң байдалы ам көзүлдүр-ле экижээн, күш-ажылдың сагылга-чуруму быжыккан, колхоз бүдүрүлгезиниң янзы-бүрү адырларынга колхозчуларның киржилгези идепкейжээн, даандырган ажыл-херектиң байдалы дээш коммунистерниң, комсомолчуларның харысалгазы бедээн.

Коммунист эштер Зайцевтиң, Байкаловтуң организакчы ажыл-чорудулгазында дээре түңнелдерниң үндезини чүдел деп айтырыгга мындыг харыыны берип болур: ажыл-херекти оларның башкарып билиринде, даандырган участокта байдал дээш бедик харысалганы оларның медереп билиринде, масса-биле, колхозчулар-биле оларның сырый харылзаазында, активке даянып ажылдап билиринде. Хүлээнген ажылынга кызымаккай чорууң көргүзүп турар өске-даа эштер бар. Районнуң ыяш ажыл-агый чериниң директору коммунист эш Тюнинни чижекке ап болур. Ол чүгле бодунга даандырган ажыл дээш сагыш салырынга кызыгаарлаттынмайн, харын коллективтиң бүгү кежигүннерин ажылга харысалгалыг, шынчы болур чоруктуң ёзузунга кижизидип келген. Ооң удуртуп турары ыяш ажыл-агый чери эрткен бүдүн чылдың болгаш бо чылдың сес айларының бүдүрүлге планнарын чедиишкинниг күүсеткен. Сарыг-Септиң харылзаа конторазының начальниги коммунист эш Шатохин, районнуң мал эмнелгезиниң эргелекчизи, партомнуң бюро кежигүнү эш Дементьев олар боттарының коллективтериниң ажылын мергежилдиг удуртуп турарлар.

Районнуң партия комитеди, ооң бюрозу удуртукчу кадрларга негелдени улам бедидип, ажылга харысалга чоктаныр чоруктуң фактылары-биле шыңгыы демисежип турар. Сарыг-Сеп суурда уруглар яслизиниң эргелекчизинге ажылдап турган коммунист Гальченко чурум үреп, уруглар яслизиниң өнчү-хөреңгизин боду баштааш оорлап, самчыгдап турганын районнуң партия-күрүне контролюнуң комитеди илереткен. Ол коммунисче партия комитединиң бюрозу сөөлгү доңгулданы хүлээткен болгаш ону ажылындан дүжүрген, ооң уруглар яслизинге чедирген материалдыг когаралын төлеткен. Бөлүк оорларның кем-херээн шыңгыы көрүп, оларның чамдыызын истелге органнарынче шилчиткен.

«Совет Тыва» колхозтуң удуртукчулары турган коммунистер Даваалай биле Быштак-оол олар колхозтуң ажыл-агыйын саңдарадып, ону саң-хөө талазы-биле ядарадып турганнар. Ооң соонда олар «ажылды ууп шыдавас бис, бисти эрте-дээре хостап көрүңер» деп билдириишкиннерни парткомга удаа-дараа бижип туруп бергеннер. Партийжи быжыг туруш чок ол коммунистер хемчег алдыргылаан. Даваалайны колхоз даргазының эрге-хүлээлгезинден дүжүрген, партия эге организациязының секретары турган Быштак-оолду партия организациязының ажылын баксыратканы дээш партия талазы-биле хемчег алган болгаш ол ажылындан халаан.

Бодунуң ажылын бот-шүгүмчүлелчи ёзу-биле көөрүн, четпестерниң дугайын кезээде дорт болгаш ак-сеткилдиг чугаалаарын бүгү коммунистерден партия негеп турар. Ындыг турбуже партияның мурнунга шынчы эвес, чүгле хуузунда эрге-ажык, ат-алдар сүрер, чулчурукчу ийи-чаңгыс кижилер бисте ам-даа бары хомуданчыг. Хуузунда эрге-ажыын бодааш, ындыг кижилер күрүне мегелээриниң, ооң хөреңгизин кара сагыштыг ёзу-биле оорлап самчыгдаарының оруунга кире бергилээр. Ооң чижээнге бистиң районнуң белеткелдер конторазының директору турган коммунист Агаенокту айтып болур. Партияның мурнунга шынчы эвес, мегелээр, арагалаар чоруу дээш, күш-ажылдың чурумун каржызы-биле үреп, күрүнениң хөреңгизин самчыгдап турганы дээш Агаенокту партиядан үндүрген болгаш истелге органнарынче шилчиткен.

Четпестерниң чамдык фактылары болза бистиң коммунистеривистиң, харын-даа удуртур ажылдакчыларывыстың ортузунга кижизидилге ажылын улам экижидериниң, онаашкан ажылын болгаш партия кежигүнү хүлээлгезин күүседир талазы-биле оларның харысалгазын бедидериниң чугулазын негеп турар. Бо талазы-биле ажылды бистиң парткомувус, партияның эге организациялары моон соңгаар-даа чорудар.

К. САЛЫЫ,
Каа-Хем парткомунуң инструктору.

АГИТАТОРЛАРГА ДУЗАЛАМЧЫ

Колхозка орулгаларны хувааары

Колхоз бүдүрүлгезиниң продуктуларын канчаар хуваарыл? Хөреңгилерниң кайы хирезин база кайнаар бирги ээлчегде угландырарыл? Бир дең орулгаларны ап тургаш безин оларны янзы-бүрү арга-биле чарыгдап болур болгай. Ынчангаш ол чорук бүдүрүлге түңнелдеринге салдар чедирип турар. Бир эвес бир колхозта экономика чыл келген тудум-на күш кирип турар болза, бирээзи өрелерден уштунуп чадап турар чорук база тургулаар.

Кол сорулгаларны тодарадыр, оларны ийиги чергениң сорулгаларындан аңгылаар дээш, амгы онаалгаларны күүседирде перспективтиг планнарны боттандырарынга шаптыктавас кылдыр хөреңгилерни таарыштыр хуваар дээш, колхозчуларның хуузунда эрге-ажыктары ниити колхозтуң болгаш ниити күрүнениң эрге-ажыктары-биле шын дүүштүнген турзун дээш шудургу ажылдаанда ажыл-агыйжы болур чорук чогум-на ынчан илереттинер.

Планнаашкын практиказында, а ол ышкаш чыл дургузунда түңнелдерни үндүрерде, ниити продуктуну үш кезекке: чарыгдаттынган кол болгаш саарылга хөреңгилерин **эгидериниң фондузу, чыылданың фондузу** болгаш **хереглел фондузу** кылдыр үзери чурумчаан.

Бирги ээлчегде бүдүрүлгениң материалдыг артык чарыгдалдары эгиттинген турар ужурлуг, ынчанмас болза ажыл-агый оон ыңай хөгжүп шыдавайн баар. Оларны тодарадыры берге эвес: бүдүрүлгениң хемчээлин билир, машиналарның, техниканың элендизиниң учёдун чурумчудар, үрезиннерни чажарының, кывар чүүлдү, чемишчидилгелерни болгаш өске-даа чүүлдерни чарыгдаарының шын нормаларын доктаадыр херек. Ынчаарга ол бүгү саналгалар чүгле саазын кырынга артпазын дээш, бүгү акша кириилделеринден амортизацияга шилчидилгелер өй-шаанда чоруттунзун, шыгжаар үрезин болгаш мал чеми тараалар хуусаазында база четчир кылдыр урдунган турарын доктаамал хайгаараар херек.

Аңгы-аңгы колхозтарда түс-түс фондулар аразынга деңзигүүрнү болган чок-ла бир дөмей эвес доктаадып турар. Чижээ, Краснодар крайның Усть-Лабинск бүдүрүлге эргелелиниң «Кубань» колхозунга сөөлгү чылдарда бүгү-ле ниити продукцияның барык-ла 60—65 хуузун эгидилге фондузунче, 15—20 хуузун чыылда фондузунче болгаш 25 хире хуузун хереглел фондузунче угландырып турар. Тамбов областың «Россия» колхозу эгидилге фондузунче 40—45 хууну, чыылда фондузунче—25—30 хууну болгаш хереглел фондузунче—25—35 хууну шилчидип турар.

Эгидилге фондузун үскениниң соонда арткан кезекти—ниити орулганы—күрүне, колхоз болгаш колхозчулар аразынга үлеп хуваар.

«Колхозтар болгаш колхозчулар күрүне мурнунга боттарының керээлиг хүлээлгелерин шыңгыы сагыры—бүгү улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинге оларның киржириниң чайлаш чок принциви болур»—деп, партияның Программазында тодаргайлаан. Совет күрүне экономика болгаш организас талазы-биле улуг дузаламчыны колхозтарга көргүзүп, тускай эртемниглер белеткээр талазы-биле чарыгдалдарны бодунга ап, медицина дузаламчызын көргүзүп, көдээ чурттакчыларны хандырар болгаш өске-даа чүүлдер талазы-биле сагыш салып турар.

Колхозтар ниити күрүнениң хереглелдеринге боттарының хөреңгилериниң үлүүн база киирип турар. Ол хөреңгилер болза, колхоз продукциязынга база үлетпүр кылыгларынга экономика талазы-биле үндезилеттинген өртектерниң системазын дамчыштыр, олча-ажык үндүрүүн, магадылал болгаш өске-даа төлевирлер дамчыштыр күрүнениң эргезинче кирип турар.

Партия болгаш чазак сөөлгү чылдарда өртектерни чурумчудар талазы-биле хемчеглерни алган. Ындыг болза-даа үлетпүр барааннарынга өртектерни чиигеткени болгаш көдээ ажыл-агый продукциязынга садып алыышкын өртектерин бедиткени орулгалыг чорукту өстүрериниң доктаамал үнер дөзү болур деп бодаары ханы будулуушкун болур ийик. Колхозтарның болгаш колхозчуларның орулгаларын бедидериниң эң шын оруу болза бүдүрүлгени хөгжүдери, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрери, продукция единицазынга чарыгдалдарны кызырары болур.

Ынчаарга ол болза колхозтарның эргезинге артып турар хөреңгилер канчаар ажыглаттынарындан улуу-биле хамааржыр. Ол кезек **чыылдага** (колхозтарның кол, саарылга болгаш өске-даа бүдүрүлге фондуларының немелде өзүлдези) болгаш **хереглелге** (күш-ажыл төлевири болгаш ниитилел фондулары) хувааттынып турар.

Шаанда янзы-бүрү фондуларны немээриниң ээлчеглиг чоруун, ниити продуктуну хуваарының чурумун болгаш нормаларын көдээ ажыл-агый артелиниң чижек Уставы тодаргайлап турган. 1956 чылдың марттан эгелээш колхозтар Уставтың чамдык чүүлдерин немээр болгаш өскертир талазы-биле чазактың берген эргелерин ажыглавышаан, ол кол-кол пропорцияларны боттары тодаргайлап турар.

«Колхозтарның чедиишкинниг хөгжүүрүнүң чүүлү болза, орулгаларны хуваарда **чыылданы** болгаш **хереглелди** шын дүүштүрери болур. Колхозтар боттарының бүдүрүлге, ниитиниң магадылал, культура-амыдырал фондуларын доктаамал калбартпайн хөгжүп шыдавас. Ооң-биле кады колхоз бүрүзүнге ыяавыла күүседир чурум болза ниитиниң ажыл-агыйындан колхозчуларның орулгаларын көвүдедири болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрери-биле дүүштүр оларның амыдырал деңнелин бедидери болур — деп, СЭКП-ниң Программазында чугаалап турар.

Ташкент областың Үстүү-Чирчик бүдүрүлге эргелелиниң «Политкилдис» колхозун чижекке ап көрээл. Ооң орулгалары 6—7 миллион рубль болуп турар. Ында бүдүрүлге болгаш культура-амыдырал объектилериниң улуг тудуу чоруттунуп, комплекстиг механизацияже улуг кичээнгей салдынып турар. Аңаа үндезилээш продукцияның бот-үнезин доктаамал чиигедип турар. Күш-ажылдың төлевири чыл келген тудум-на өзүп турар.

СЭКП ТК-ның март (1962 чыл) Пленумунга илеткелинге эш Н. С. Хрущев дыка хөй колхозтар орулгаларны хуваарда улуг частырыгны болдуруп турар деп демдеглээн. Чамдык удуртукчулар колхозчуларның күш-ажыл төлевирин кудулатканының күсели-биле ниитилел фондуларын көвүдедип турар.

Тудуг кылып тургаш, артык чарыгдалдар үндүреринден күш-ажылдың төлевири ховар эвес өзүп турар. Одесса областың Любашевск бүдүрүлге эргелелиниң Киров аттыг колхозу сөөлгү чылдарда колхозчуларның күш-ажылының төлевиринче шоолуг кичээнгей салбаан, ооң-биле кады Культура ордузун аар өртектиг чурумалдар-биле каастааш, 300 муң хире рубльди чарыгдаан.

Чыылданың болгаш хереглелдиң шын дүүштүрүлгези күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн болгаш төлевирин өстүрериниң темпилеринге илереттинип турар. Колхоз бүдүрүлгезинге, улус ажыл-агыйының өске адырларынга ышкаш, **күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдези ооң төлевириниң өзүлдезинден мурнаан турар ужурлуг.** Ол болза, бүдүрүлге фондуларын көвүдединче, механизацияже эргежок чугула хөреңгилер шилчидер, тодаргайлаарга, ажыл-агыйны улам ыңай өстүреринге, быжыглаарынга болгаш колхозчуларның чаагай чоруун бедидеринге үндезинни тургузар арганы берип турар.

Артельдер чыылдаларның кол түңүн кол фондуларның немелде өзүлдезинче, техниканы чаартырынче, мал кажааларын тударынче, кодан малды экижидеринче, а ол ышкаш культура-амыдырал албан черлерин тударынче угландырып турар. Чурттуң колхозтарының капитал салыышкыннары 1962 чылда 3,4 миллиард рубль ашкан.

Агитатор болза, капитал салыышкыннарны шын ажыглаарының ужур-дузазының дугайын чугаалавышаан, тудугнуң хуусааларын кызырарын чедип алыр, хөй санныг азы ийиги чергениң объектилериниң аайы-биле хөреңгилерни быдарадыр чашканнаар чорукка удур демисежир ужурлуг. Капитал салыышкыннарны ажыглаары колхозтарга оларның ажыл-агый иштиниң чыылдаларының кезии аңаа кирип турарының ужурунда эвес, харын ол болза бүдүрүлгени өстүрериниң болгаш көдээниң ажылчыларының чаагай чоруун бедидериниң перспективаларын тодаргайлап турарының ужурунда эң чугула айтырыг болуп турар.

Дыка хөй колхозтар кол фондуларны бүгү тала-биле көвүдединче чүткээш, эргилде хөреңгилерин немей өстүрерин чедир үнелевейн турар. Ол болза бригадаларны болгаш фермаларны кывар-чаар материалдар-биле болгаш артык кезектер-биле өй-шаанда хандырарын бергедедип, черни, техниканы, продуктулуг малды рационалдыг ажыглаарынга шаптыктап турар. Күш-ажыл төлевиринге көрдүнген туда санап бээр акша-хөреңгилерже онза кичээнгей салза чогуур. Чижээ, чамдык удуртукчулар мөөңнээшкиннерни көвүдедир деп чылдак-биле доктаамал аванс бээр чорукту практикалавайн, продуктуларны болгаш акшаны өй-шаанда бербейн турар. Ынчангаш олар болза бүдүрүлгеге хуваалданың идепкейлиг салдарын кудуладып турар. Ынчаарга ооң-биле кады ай санының авансылаашкынынче база дорт акша төлевиринче шилчиири ниитиниң бүдүрүлгезин өстүреринге колхозчуларның материалдыг сонуургалын боттуу-биле бедидип турар.

«Күш-ажыл төлевиринге киириштир ай санының авансыларын бээриниң доктааттынган чуруму бүгү колхозтарга шыңгыы сагыттынган турарын, бүдүрүлгениң өскениниң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң бедээниниң хире-чергези-биле колхозчуларның, совхозтар ажылчыннарының болгаш тускай эртемниглериниң күш-ажылының төлевири доктаамал көвүдээн турарын» чедип алырының эргежок чугулазын СЭКП ТК-ның март (1962 чыл) Пленумунуң доктаалында демдеглеп турар.

Мурнакчы колхозтар болза, ниити орулганы хуваарын кандыг-бир хүнге таарыштырган хары угдагы түңнел акт кылдыр эвес, харын үзүктел чок чорудулга кылдыр көрүп турар. Чыл эгезинде бүдүрүлге-саң-хөө планнары чогаадыр үеде чыылдага болгаш хереглелге чарыгдаар хөреңгилерни баш бурунгаар шыңгыы доктааттынган хуваалда ёзугаар тускай саннарже шилчидип турар. Оларны сорулгазынга чарыгдаар, а эргежок чугула апарганда ниитиниң янзы-бүрү фондуларының аразынга эде хуваар. Чижээ, бир эвес тудугну кылып турда курлавырлар тыптып келген болгаш ажылдарның хуусааларын кызырып болур апарганда хосталган хөреңгилерни билдилиг ажыглаар: бир болза уруглар шөлүн калбартырынче, бир болза бүдүрүлгениң бирги чергелиг кандыг-бир хереглелинче болгаш өске-даа чүүлдерге угландырар.

Хөй артык штаттарны кызырып эвээжедири, машиналарны болгаш механизмнерни эки ажыглаары, материалдарны камнаары, иштики курлавырларга даяныры акша-хөреңгилерни хостаар, оларны элээн рационалдыг ажыглаар арганы берип турар. Чижээ, Ростов областа чүгле административ-ажыл-агый чарыгдалдарын кызырары бо чылын 4 миллион ажыг рубльдиң камналгазын бээр, 4 муң хире колхозчулар конторалардан ховуларже болгаш фермаларже шилчип шыдаар.

Колхозтарның орулгаларын хуваарын шуут-ла ёзу барымдаалаан, саналга херээ кылдыр көөрү шын эвес апаар. Ол болза курлавырларны илередири-биле чардынмас кылдыр холбашкан, ынчангаш ол болза ук курлавырларны дилеп тыварынче колхозчуларны мобилизастап турар агитаторларның идепкейлиг ажыл-чорудулгазын негеп турар. Тодаргай чижектерге болгаш ниитиниң өнчүзүнге ажыл-агыйжы болур үлегер-чижектерге кижилерни кижизидеринге байдалды тургузуп турар. Агитатор болза, камналга болгаш хумагалыг чорук дээш демиселге кезээде идепкейлиг киржикчи база адыгжы болур ужурлуг.

Д. ПРАВДИН,
«Агитатор» деп журналдан.

Ийиги бригадада

«Тиилелге» совхозтуң № 2 трактор-хову бригадазының ховуларында эки дүжүт өскен. Ону өй-шаанда эки ажаап алыр дээш бригаданың тараажылары болгаш Кызылдан барган чолаачылар, Кызылдың башкы институдунуң студентилери кызымак ажылдап турар. Ылаңгыя совхозтуң комбайнерлери В. Оюн, С. Оюн-оол, тракторист М. Мельников, Кызылдың № 2 АТК-зының чолаачызы Д. Салчак болгаш оон-даа өскелер бүдүрер ажыл нормаларын 150—210 хуу чедир күүседип турар.

Кызылдың башкы институдунуң студентилери бригаданың 1300 гектар тараа шөлүнде бүгү саванны бөлүп сарааттаан. Аңаа студентилер Я. Дамба, К. Куулар, А. Даржай, М. Октябрь олар онза кызымак ажылдааннар. Бригада совхозтуң бригадалар аразынга шилчиир вымпелин быжыг тудуп турар.

Ш. САЛЧАК.

МАЛЧЫННАР СОЛУН ЧАГЫТКАН

Келир чылдың чагыдылгазынче далашкан херээ чүү боор! Ам-даа ийи чартык ай ажыг үе бар-дыр — деп, бир аныяк эш солун чагыдарын арай чылзып, соңгаарладыр байдалдыг чугаа үндүрдү.

— Оо, ол кайын боор, өңнүк, дораан-на чагытканы херек—деп, эш-өөрлер оон-моон чугаалай бээрге, демгизи аңаа чөпсүнген хөөнүн дораан-на илередипкен.

— Че, бижидээлиңер—дээн соонда, малчыннар О. Деспи, Х. Уртак, Х. Байыр, ажылчын Анчымаа болгаш оон-даа өскелер кижи бүрүзү түс-түзүнде «Шын» солунну чыл хуусаалыг чагыдып алдылар.

«Барлык» совхозтуң Хөнделен салбырында солун, сеткүүл чагыдылгазы мурнуку чылдарныңдан ыракта артык, шалыпкын чоруп турар. Бо чүнү айтып турарыл дизе, чоннуң билии, культуразы бедип, партия өөредилгезиниң дээштиг болуп турары ол-дур.

Салбырның малчыннары болгаш ажылчыннары 80 «Шынны», «Ленинчи орук» солунну—81-ни, «Тываның аныяктарын» 42-ни болгаш элээн каш төп солуннарны, журналдарны шалыпкын чагыткан. Чагыткан солун, журнал бүрүзү барык чыл хуусаалыг. Салбырның бухгалтери аныяк коммунист К. Маңзырыкчы парлалга чагыдылгазын тарадыр дугайында партия организациязының даалгазын саадал чокка күүсеткен. Чагыдылгаларның квитанцияларын бижип турда, ооң шалыпкынын чүү дээр. Ол агитатор болганда, солун чагыдылгазының талазы-биле тайылбыр ажылын база калбарткан.

Хөнделең сес чыл школазының башкылары, ажылчыннары шупту чагыдылгалыг апарган. Ам ында парлалга чагыдылгазы барык-ла дооступ турар. 280 ажыг рубльдиң чагыдылгалары почтада дужааттынган. Ооң иштинде журналдар — 20, төп солуннар 30, башкы бүрүзү 2—3 солуннарны, башкылаашкынга, өөредир турар эртемнеринге хамаарыштыр 1—1 журналды чагыдып алган. Башкылар А. Белек-Баир, Х. Дозураш, С. Сүгдүр, М. Дүүней 3—5 чагыдылгаларны кылган.

Школаның комсомолчулары, пионерлери «Шупту чагыдылгалыг болуңар! деп, кыйгырыгны ам удавас күүседирлер. Үстүкү класстарның өөреникчилери чагыдылганы кидинне чорудуп турар, 7 «а» класстың өөреникчилери хүлээндирген даалганы күүсеткен.

А. ДОПЧАА,
Барыын-Хемчик район.

ЛЕНИН АТТЫГ КОЛХОЗТА

КЕЛИР ЧЫЛДЫҢ ДҮЖҮДҮНГЕ. Кандыг-даа ажылдың чедиишкинниг болуру аңаа баш бурунгаар хынамчалыг белеткелден хамааржыр. Чөөн-Хемчикте Ленин аттыг колхозтуң тараажылары бо хүннерде 6000 центнер ажыг үрезинни арыглап урган, ооң кол нуруузу—кызыл-тас.

Колхозтуң механизаторлары чер аңдарылгазын база чедиишкинниг чорудуп турар. Чайын 1350 гектарны, күскү аңдарылга-биле 790 гектарны чарган. Аңгыс аңдарылгазынга «ДТ-54» маркалыг беш тракторларны быжыглаан.

КЫШКА БЕЛЕТКЕЛ. Ниитиниң малын менди, чылыг болгаш тодуг кыштагладырынга белеткел ажылын бо колхоз улам калбартып турар. Сүт-бараан фермаларының коллективтери, хой ажылының бригадалары мал кажааларының, кыштагларда чурттаалга бажыңнарының септелгезин хынамчалыг чорудуп турар.

Бо чылын сигенниң үнүжү орайтаан болзажок, ниитиниң малынга 2370 центнер бөдүүн, 6250 центнер шыктыг чемнерни белеткээн. Ол ышкаш, 1700 центнер саваңны бөлүп сарааттаан. Саваң ажаан алыышкынын чорутпушаан, мал чеминге будук-бүрү болгаш өске-даа чемнерни болдунар арга-биле белеткээрин бүгү хемчег-биле организастап турар.

Бии-Хем райкүүскомнуң культура килдизиниң эш Б. С. Березовскийге удурткан агиткультбригадазы районнуң бүгү суурларын кезип, оюн-концерттерни доктаамал көргүзүп турар. Чүгле сөөлгү чээрби ажыг хүннерде безин 15 концерттерни көргүскеннер.

Агиткультбригаданың киржикчилери: А. М. Березовская, А. И. Филиппов, И. А. Филиппов, Г. Зотов, А. Рязанцев, Г. Кудрявцева болгаш өскелер-даа ажыл-ишчилерге боттарының талантыларын көргүзүп, агиткультбригаданың ажылынга идепкейлиг киржип келгеннер.

Чурукта: «Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агый артелиниң № 2 трактор-хову бригадазының хову турлаанга оюн көргүзүп турары. Цыган танцыны **Алексей Филиппов** теп тур.

Фото **П. СТАХНЕВТУУ.**

Кадрларның кижизидилгезин экижидер

(Көдээ Советтиң сессиязындан)

Барыын-Хемчик районнуң Тээли көдээ Совединиң чоокта чаа болуп эрткен сессиязынга Бай-Тайга сельпозунуң ажыл-чорудулгазының дугайында ооң даргазы эш Шойлааның илеткелин депутаттар дыңнап чугаалашкан.

Ол садыг организациязы чартык чылда бараан саарылгазының планын чедир күүсетпээн, ооң системазында өре-самчыгдалдар түңү улуг болуп турар чорук сессияга илерээн.

Сельпонуң магазиннеринде болгаш складтарында чонга хереглеттинмес 207 муң рубль түңнүг 44—45 дугаарлыг идиктер, улуг хемчээлдиг пальтолар база эргижиреп үрелген өске-даа янзы-бүрү барааннар бар болуп турда, чунар саваң, диш порошогу, щёткалар, таакпы, уругларның хеп аймаа, малчыннарга таарыжыр бичии дугаарлыг сапыктар, шаажаң аяктар, аъш-чем аймаа, шил, плита херекселдери чижектиг өске-даа чугула барааннар бо чылдың бүгү дургузунда кирбээн чорукту депутаттар улуу-биле хомудап демдеглээннер.

Сельпонуң баштаар чери садыгжы кадрлар-биле ажылды дыка чавыс деңнелге тургускан. Ооң кадрлары ажылдан хөйү-биле үнүп турар чүүл бар. Чүгле бо чылдың сес айларының дургузунда безин 2 кол бухгалтер, 17 садыгжы, 13 таңныыл, шупту 30 кижи ажылдан үндүрткен болган.

Шуй магазининиң эргелекчизи Сат Сереңмааның эки ажылын колхозчулар демдеглеп, «садыгның шылгаракчызы» деп хүндүлүг атты аңаа тыпсыр дугайында боттарының дилээн киирген турда-ла, ол чижектиг мурнакчыларның дуржулгазын сельпонуң баштаар чериниң нептеретпейн турганын депутаттар четпес деп демдеглээн.

Садыг ажылынга кадрларны шилип алыр ажылды сельпонуң даргазы эш Шойлаа чааскаан шиитпирлеп, ол дугайын «Тээли» совхозтуң партком-биле сүмележпейн турганындан моон мурнунда Кара-Хөлге самчыгдал кылган М. Сендааны Бай-Тал магазининиң эргелекчизинге база хулиган херек ужун шииттиргеш, хосталып келген И. Серенни төп склад эргелекчизинге ол хүлээп алган.

Мурнунда Бай-Тайга райпозу турда ооң пекарнязының эргелекчизинге ажылдап киргеш, хөй чүүл продуктуларны бодунга шиңгээдип, хуузунда хаван, куш, инектерин кооперативтиң далган, хлеви-биле азыраарынга чаңчыккан Распоповтуң маңгысталчак чоруун илереткеш, ону ажылындан үндүрген турда, Барыын-Хемчик районнуң улус суду ол кижини кеземче харысалгазынче киирериниң улуу, харын ону катап эрги черинге ажылдаар кылдыр сельпоже чоруткан турган.

Кажар Распопов сельпонуң удуртулгазында чаа кижилерниң киргенин ажыглап, мурнундагы ажылынга катап кирип алган. Ол хаваннарын, куштарын, инээн хлеб, далган-биле катап-ла азырап туруп берген. Ооң-биле кады пекарняга чиг, өртең хлеб быжырар, бажыңынга бүдүү пиво белеткээш, үргүлчү эзирик чоруур чаңын ол ам-даа хевээр үргүлчүлеп турар чорук сессияга илерээн турган.

Сельпонуң девискээринге хамааржыр Бай-Тал, Кызыл-Даг, Дөң-Терек суурларының чурттакчыларының хлеб дугайында шыңгыы негелделери кирип турда-ла, эш Шойлааның талазындан ол суурларда пекарняларны септээр, одаар ыяжын белеткээр ажылдарже амдыгаа чедир сагыш салбайн келген. Сельпода 2 автолавка бар-даа болза оларны ыраккы одарларда малчыннарже кончуг ховар чорудуп турар.

Сельпонуң столоваяларында чемнерниң шынары багай, оларда эът, сүт, картофель, ногаа аймаанын чемнери ховар болуп турар. Ооң уламындан чартык чылда ниитиниң чемнелге черлериниң планы күүсеттинмээн чорукту депутаттар база демдеглээн.

А. АДЫГБАЙ.

Куба космостуң маадырын уткуп ап тур

ГАВАНА. СЭТА-ның корреспондентизи **М. Бузивскийниң** дыңнадып турары болза:

Хүн үнериниң ырак мурнунда чүс-чүс автомобильдер болгаш автобустар делгем, чараш орук-биле Хосе Марти аттыг аэропортче далаштыг чоруп турган. Куба найысылалдың чурттакчылары — ажылчыннар, албанхаакчылар, өөреникчилер, студентилер делегейде баштайгы херээжен космонавт ССРЭ-ниң хамаатызы Валентина Терешкованы уткуп алырынга белеткенип турган.

«ТУ-114» дээрге көстүп келген. Социалистиг революцияның Чаңгыс аай партиязының Национал удуртулгазының бирги секретары Фидель Кастро, республиканың президентизи Освальдо Дортикос, Социалистиг революцияның Чаңгыс аай партиязының Национал удуртулгазының кежигүннери, министрлер, куба херээженнерниң федерациязының Национал удуртулгазының даргазы Вильма Эспин, хөй-ниити революстуг организацияларның төлээлекчилери, ССРЭ-ниң Куба Республикада элчини А. И. Алексеев, Гаванада дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары, куба болгаш даштыкы журналистер аэропорттуң бажыңының баарында шөлге үнүп келген.

Аажок улуг лайнер аэропорттуң бажыңының чанынга чедип келген. Самолётта салган чадага «Чайка» көстүп келген. Диңмиттиг адыш часкаашкыны, байыр чедириишкиннери чаңгыланып үнген.

Менди чаагай чедип келгени-биле холбаштыр совет космонавтыга Фидель Кастро, Освальдо Дортикос, Вильма Эспин, ССРЭ-ниң Кубада элчини А. И. Алексеев олар байыр чедирген. Куба Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң гимнилери байырлалдыг дыңналып турган. Гаванада совет школаның өөреникчилери, куба пионерлер Валентина Терешковага аажок улуг боодал чечектерни тудускан.

Н. С. Хрущевтуң Фидель Кастрога белек кылдыр бергени «ЗИЛ-111» деп ажык машинага космостуң маадыры, Фидель Кастро, Освальдо Дортикос, Вильма Эспин, А. И. Алексеев олар олурупкаш найысылалче чорупкан.

Ранчо Байреос оруктуң ийи талазын дургаар—холунда туктар, чечектер, транспарантылар тудкан чүс-чүс муң кижилер. Транспарантыларда «Кирип моорлаңар, Валентина!» деп сөстерни бижээн.

* * *

ГАБАНА. СЭТА-ның корреспондентизи **Р. Князевтиң** дамчыдып турары болза:

Гавананың «Сьюдад либертад»—«Хосталганың хоорайжыгажы»—чуртта школаларның база бир эң улуг төвү. Ында сес муң ажыг школачылар өөренип турар. Кубаның Чырыдыышкын министерствозу база ында турар.

«Хосталганың хоорайжыгажының» аныяк ээлеринге октябрь 1-де улуг байырлал болган. Делегейде баштайгы херээжен космонавт Валентина Терешкова «Сьюдад либертадка» аалчы болуп чеде берген. Кубаның Чырыдыышкын министерствозунуң бажыңының чанынга министр Армандо Харт В. Терешкованы уткуп алган. Кубаның болгаш Совет Эвилелиниң күрүне гимнилери чаңгылавып турган. Школачылар Валентинага чечектерни тудускан. Валентинаның хүндүлүг пионер болганын чарлаан болгаш куба пионерниң көк галстуктуг хевин аңаа белек кылдыр берген.

Чырыдыышкын министри Армандо Харт космостуң маадырын кабинединче чалаан. Аңаа хайныышкынныг беседа болган.

Ооң дараазында В. Терешкованың чугаалааны болза, бистиң улустарывыстың аразы ырак, ынчалза-даа чүректиң чылыы ырак хемчээлдиг черни хүлээп көрбес: Бистерге ынакшылдың ындыг илергейлээшкинин маңаа ам безин көрдүм, ол дугайын сөс-биле чугаалаары берге-дир. Бистиң совет чурттуң төлээлекчилеринге ол ынакшыл дээш бүгү куба чонга өөрүп четтирдим.

ТЕЛЕГРАФ МЕДЭЭЛЕП, ДАМЧЫДЫП ТУР

Нигерияны республика кылдыр чарлаан

ЛАГОС. (СЭТА). Нигерияны октябрь 1-де республика кылдыр чарлаан. Нигерияның Федеративтиг Республиказының президентизинге Бенджамен Ннамди Азикивени соңгаан.

Нигерия—федеративтиг республика

(Тайылбыр)

Нигерия болза Гвиней мугулдурнуң эриинде туруп турар, Барыын Африкада улуг күрүне. Девискээри — 923 муң дөрбелчин км. Чону — 40 миллион хире кижи. Кол улустары — хауса, фулани, ибо, фульбе, йоруба. Найысылалы — Лагос хоорай.

Чурттуң экономиказында кедээ ажыл-агый колдап турар. Эң-не пептерээн, дашкаар үндүр сөөртүп турар культуралары — үстүг пальманың продуктулары (ол талазы-биле делегейде бирги черни ээлеп турар), арахис, какао, каучук.

Чери ажыктыг казар чүүлдер-биле байлак: ак-коргулчун, хөмүр, нефть, колумбит (ол талазы-биле делегейде бирги черде), демир рудазы, фольфрам, коргулчун болгаш өске-даа чүүлдер бар. Кол черни ак-коргулчун тывыжы ээлеп турар, ооң тывыжы даштыкы компанияларның, колдуунда-ла англи компанияларның холунда мөөңнеттинген.

Болбаазырадып бүдүрер үлетпүрү шоолуг хөгжүвээн болгаш колдуунда-ла кедээ ажыл-агый чиг-эдин баштай ажылдап кылыр талазы-биле бүдүрүлгелер болуп турар.

Нигерия мурнунда англи колония турган. 1960 чылдың октябрьдан эгелээш, нацияларның британ дем каттыштырылгазының составынга хамаарышпас чорукту алган.

1963 чылдың октябрьның 1-де Нигерия нацияларның дем каттыштырылгазының составынга федеративтиг республика кылдыр чарлаттынган.

Мурнунда генерал-губернатор турган Ннамди Азикиве президент болган. Республиканың хоойлу үндүрер органы федералдыг парламент. Күүседикчи эрге-чагырга федералдыг министрлер чөвүлелинге хамааржып турар. Федеративтиг республиканың премьер-министри Абубакар Тафава Балева.

(СЭТА).

Нигерияның Федеративтиг республиказының президентизи Бенджамен Ннамди Азикиве

(Тайылбыр)

Бенджамен Ннамди Азикиве 1904 чылда Зунгеру хоорайга, африкан кижиниң — колониалдыг администрацияның дүжүмедининң өг-бүлезинге төрүттүнген. Эге билигни миссионер школазынга алган. Лагоска ортумак школа дооскан. АКШ-тың университеттеринге эргени, литератураны, уран чүүлдү болгаш журналистиканы өөренип тургаш, дээди эртемни чедип алган. 1934 чылда Африкага ээп келген болгаш бодунуң чуртунуң хамаарышпас чоруу дээш идепкейлиг демиселче кирипкен.

«Уэст-Африкэн Пайлот» деп, Нигерияның улуг солунунуң үндүрүкчүзү турган. Африканың улустар аразының конференцияларынга хөй удаа киржип чораан.

1944 чылда Нигерияның болгаш Камеруннуң Национал чөвүлел партиязын тургускан (ону ам нигер хамаатыларның национал конвентизи деп чаарты адаан) болгаш удаваанда ооң даргазы болу берген. Нигерияның хамаарышпас чоруу дээш демиселге ол партия улуг рольду ойнаан.

1954 чылда Нигерияның чөөн облазының премьер-министри болу берген. 1959 чылда федералдыг сенаттың даргазынга соңгуткан, а 1960 чылда чурттуң хамаарышпас чоруун чарлаанының соонда баштайгы африкан генерал-губернатор болу берген.

1963 чылдың октябрьның 1-деп эгелээш Азикиве — Нигерияның федеративтиг республиказының президентизи.

Кеннеди дүвүреп турар

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Делегейниң банкири болур Каттышкан Штаттарның байдалы сөөлгү 20 чылдарның дургузунда кошкаан деп, АКШ-тың президентизи Дж. Кеннеди делегейниң саазын акша фондузунуң Вашингтонга сентябрь 30-де болган сессиязынга чүве чугаалааш, ынча дээн. 20 чыл мурнунда делегейниң экономиктиг амыдыралы Каттышкан Штаттарны долгандыр мөөңнеттинген турган деп, ол чугаалаан. Делегейниң алдын курлавырының 60 хуузу Каттышкан Штаттарга турган. Оон бээр байдал шыңгыызы-биле өскерилген. АКШ-тың алдын курлавыры ам делегей курлавырының 40 хуузундан ашпайн турар деп, Кеннеди медеглээн.

Бодунуң төлелге балансызын экижидер сорулга-биле Каттышкан Штаттар элээн хемчеглерни боттандырып турар деп, Кеннеди чугаалаан. АКШ болза үндүр сөөртүр чүүлдерни болгаш өске чурттар-биле садыглажылганың хемчээлин улгаттырарынче улуг күжениишкиннерни кылып, даштыкыга доллар чарыгдалдарын улам ынай кызырарын чедип ап, даштыкыга капиталдың хөй баар чоруун кызырарының талазы-биле хемчеглерни ап турар болгаш бодунуң бараанналынга өртектерниң турум деңнелин хевээр арттырар база Каттышкан Штаттарга «капитал салыышкыннарының хандыкшылдыын» бедидер бодап турар.

АКШ-тың даштыкы садыынга «чаа болгаш улам-на берге адааннажылганы тургузуп турар» «нийти рынокту» тургусканы-биле холбаштыр дүвүрээзинин Кеннеди илереткен.

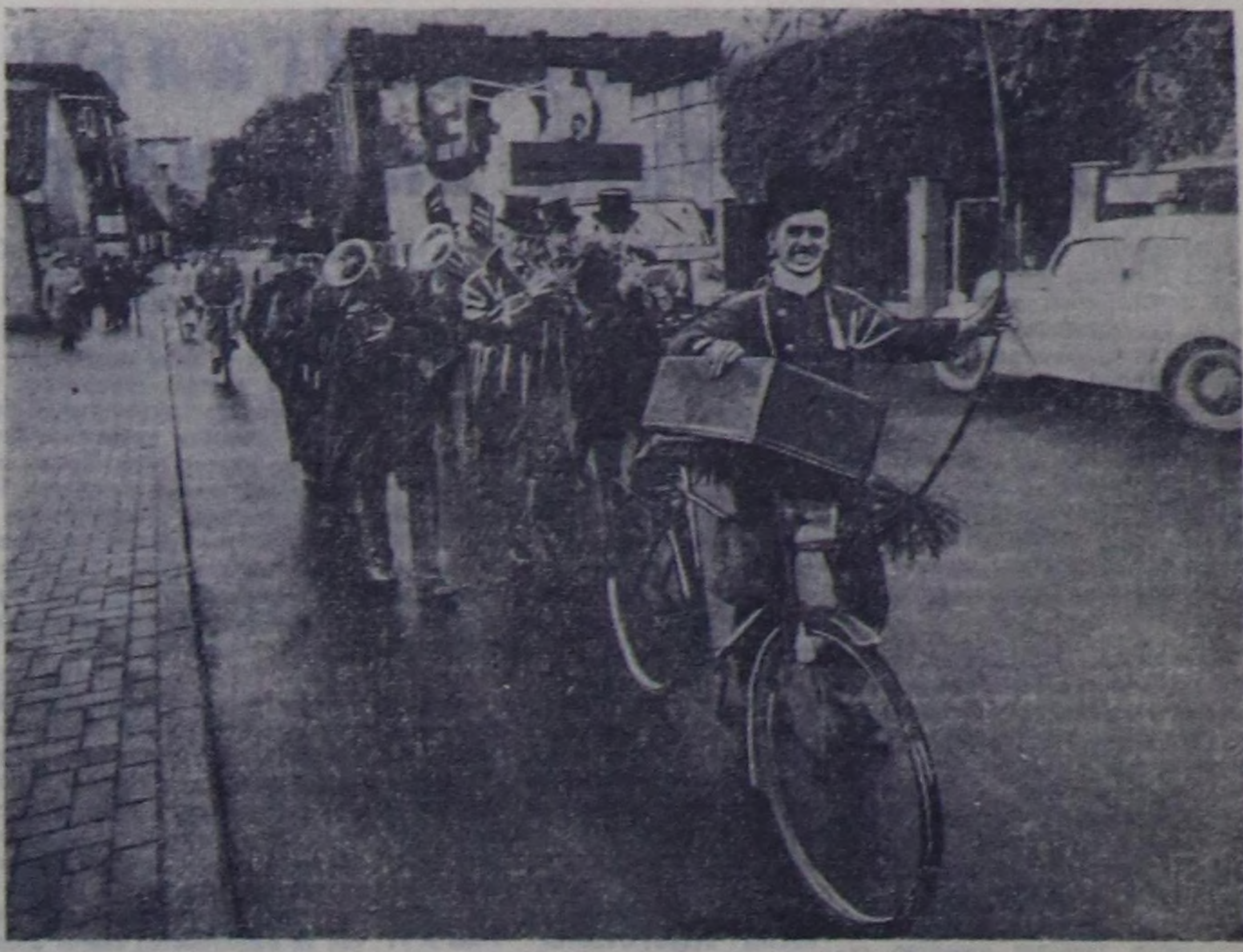

ДАНИЯДА үрер хөгжүмчүлер эрги чаңчылын ёзугаар бедик кожагар шляпаларны кедип чоруурлар. Ынчалзадаа бистиң хүннеривисте үрер хөгжүмчү ындыг чаа шляпаларны кедип чоруур дээрге аңаа хөй акшаны чарыгдаар апаар.

Дат үрер хөгжүмчүлер эледир кедип каапкан ындыг шляпаларны чыыр талазы-биле кампанияны калбарткаңнар. Ол кампания Оденсеге, алдарлыг тоолчу Ганс Кристиан Андерсенниң төрүттүнген черинге, ооң «Бичии кадарчы болгаш үрер хөгжүмчү» деп тоолунга үрер хөгжүмчүлерниң хүндүлүг кежигүнүнүң адын тывыскан чөөге эгелээн.

ЧУРУКТА: кампанияның киржикчилери эледир кедип каапкан бедик кожагар шляпаларны Оденседе дилеп чоруп турары.

Нордиск Прессе — САТА-ның фотозу.

Ажык-кончаа сүрериниң моралы

„Амыдыралдың америк хевири" ол-дур!

Акша мегелеп кылыр американнар ам аажок чиижеңнеп, хөлзеп турар. Ак бажыңның чажыт албан удуртукчузу Джеймс Роули чыл бүрү кылыр илеткелин чоокта чаа парлап чарлаан. Меге акша белеткээр чорук Американың Каттышкан Штаттарында дыка калбак нептерээни ортан илереп турар. Чижээ, июнь 30-де доозулган эрткен саң-хөө чылында Роулиниң агентилери саарылгага кирериниң мурнуу чарыында 2 миллион 850 муң меге долларны илередип тутткан. Ынчалзажок ындыг акшаларның чамдыызы — 500 муң ажыг доллар саарылгага кире берген турган. Меге акша белеткеп турган 662 кижини тудуп хоругдаан.

Меге акша кылыр ындыг кижилер акшаны шуут-ла кылып турган. «Мейк мани» («акша кылыр») деп сөстер америк чугаа-соотка быжыы-биле кирген. «Амыдыралдың америк хевири» кижини чажындан-на будулдуруп, ону долларга чүдүүрүнүң ёзузунга кижизидип турар.

Канчап-даа тургаш байып алыр — ол чүткүл хөй-хөй американнарны дүвүредип турар. АКШ-та бай кижи алдар болгаш хүндү-биле бүргеттинген-не болгай; күрүне эргелелиниң чепсектери ооң холунда турар. Улуг немец шүлүкчү Генрих Гейне эрткен чүс чылда-ла мынча деп бижээн: «Акшалар — бистиң үевистиң бурганы-дыр. Ротшильд — ооң бүдүү биликчизи-дир». Дюпоннар, рокфеллерлер, морганнар болгаш өске-даа миллионерлер аажок бузуттуг аргалар-биле баяаттар-хардаачылар апарганнар. Алдын дээш улуг монополистерниң династиялары болгаш оларга бараан болуп турар чазактар хан төгүүшкүннүг дайыннарны чорудуп, массалыг өлүрүүшкүннерни, күчү дөгээшкиннерин боттандырып, чүгле боттарының эвес, харын өске-даа чурттарның улустарын ыят чокка мөлчүп келген.

«Акша дээнде, байып алыр дээнде арга-хемчеглер шилип алырда будулуп турган херээ бар бе?» деп, дыка хөй американнарның удуртулга болдуруп турары кажарлаашкын чок «философиязы» ол-дур. Дуглас Джонсонунуң төөгүзү ындыг янзылыг моральды өске талазындан эки көргүзүп турар.

Лос-Анжелоска бежен харлыг ажыл чок хаалгачы таварылга-биле оруктан шоодай тып алган. Бир страхование компаниязының эрткен машиназындан ол шоодай аттынып калган болган. Ол ону аажок алыксаан болбайн аан. Доктаамал ажылы чок Джонсон кайгамчык хөй байлактың ээлекчизи болу берген. «Бир эвес бо акшаларны аптар болзумза, үш оолдарымче кажан-даа көрүп шыдавас апаар мен деп бодаан мен» деп, ол чугаалаан. Ынчангаш ол ак-сеткилдиг кижи болганы-биле бодунга чаңгыс доллар-даа албайн, тыпкан акшазын ооң ээзинге эгидип берген.

Ынчалза-даа Джонсонунуң төөгүзү ооң-биле доозулбаан. Оон үргүлчүлээшкини амгы Америкада тергиидээн аажы-чаңчылдарга дөргүлешкек болган. Ай эрткен соонда ооң амыдырал-чурттталгазы мырыңай шыдажыр аргажок апарган. Ооң ак-сеткилин хүндүлээриниң орнунга, ооң өңнүктериниң, таныштарының, кожаларының талазындан дорамчылаашкынга болгаш кочулаашкынга ол таварышкан. Аңаа ужур-дүрүм чок чагаалар кээп туруп берген. Ону тенек кижи кылдыр санап турганнар. Хаалгачының амыдырал-чуртталгазы ёзулуг-ла халап апарган.

Олчазырак, чиижең чорук эки херек кылдыр көдүрүлген ниитилелге Джонсонунуң ак-сеткили өлүмнүг хэлап болу бергени ол-дур. Ынчаарга «акша кылып» билир кижиниң кандыг арга-биле алдаржый бээри чугула эвес. Байларның билиишкини-биле алырга, мегелээри, оорлаары, хоойлуну херекке албазы — сагыш-сеткилдиң муңгараачалын көргүзер дээни ол болур. Хоралыг херекти элээн кажар кылыптар кижиниң талазында харын экизинген ээй корүүшкүннер турар.

Ол талазы-биле чиижекти үлетпүр компаниялары, корпорациялар, фирмалар көргүзүп турар. Ажык-кончаалар-ла дээн соонда олар чүден-даа чексинместер. Саарылга рыногун хуваар болгаш өртектерни бедидер дугайты электротехниктиг улуг компанияларның чажыт сүлчээзин илереткен дугайында чоокта чаа Америкага хөй чугаалар турган. Чижээ, электри өжүрер, кыпсыр күштүг херекселдер бүдүреринге фирма бүрүзүнүң саарылга рыноктарын ылап хуваагаан турган.

Ол кажар дугуржулга ооң киржикчилеринге аажок хөй түңнү берген. Электри лампочказындан эгелээш кайгамчык улуг турбогенераторларга чедир электри дериинниң кандыг-даа херекселинге өртектерни чажыт бузутчулар албадап турган. Ынчангаш 1951 чылдан 1959 чылга чедир генераторларның рынок өртектери 50 хуу бедээн. Ынчаарга мөөңнеп садар өртектер ол-ла үеде чүгле 5 хуу көвүдээн.

Чажыт бузутчуларның кажарлаашкыннары кедизинде келгеш илерей берген. Ол чүүлдер судка тодарадып көөр чүүл болу берген. Ынчалза-даа ону ёзу барымдаалап кылган. Электрокомпаниялар чиик адырлып үнгеннер: оларның үптеп алган миллион-миллион түңнериңден чүгле бичии ынай түң болур шоолуг эвес торгаалдар төлээннер.

Америк баяаттарның чагырыкчы бөлүктери моральдыг норма-чижектерни шуут-ла херекке албастар. Баяаттарның аразында демисел өлүмнүг шынар-бүдүштүг болуп турар. Чамдык компанияларның удуртукчуларының аразында хоп-нүгүл, кагжыышкынның чажыт албан чүүлдери дээш шивишкиннээриниң, хээлилээриниң, чажыт дугуржулга кылырының бүгү-ле хевирлери ында бар. Директор олуду дээш бир администраторнуң өске администраторну балдырлаар чоруу — ол дээрге үлетпүрге шивишкинээшкиннер деп адаар чажыт херектер-биле дөмейлээрге мырыңай хөй чүве-дир. Чурттуң корпорациялары болгаш фирмалары кагжыкчының бүдүрүлгезиниң миллион-миллион доллар өртектиг боор болгу дег чажыт чүүлдерин тудуп алыксаар муң-муң хуу детективтерни тудуп турар.

Корпорацияларның ораны — ажык-кончаалар сүрериниң моралы хуваалда чок тергиидээн калчаалыглаарының ораны дээрзин ортумак чергениң америк кижи бүрүзү билир. Америк кижи дээрге бүгү-ле чүве доллар сүрүүшкүнүнге чагырткан оранда чурттап турар. Ынчангаш ол дээрге ниитилелдиң «респектабельдиг» дээди дужаалдыг кижилериниң үлегерин эдерип чоруур.

Кара херектер караанга көзүлдүр болуп турар банкылар, корпорациялар албан-хаакчылары база-ла моон хажыызынга артпайн турарлар. Америк парлалганың санаашкыны-биле алырга, оорлаашкыннардан америк корпорацияларның чидириглери чаңгыс чүгле 1962 чылда безин миллиард ажыг доллар болган. Банкыларда оорлаан акшаларның саны чылдың-на көвүдеп орар. 1958 чылдың январьдан 1960 чылдың июньга чедир ийи чартык чылдың дургузунда бүгү чуртта 12 350 банкыларның удуртукчулары болгаш албан-хаакчылары 20 миллион чыгам долларны «кармаңнапканнар». Бо чылын чедиги банк бүрүзүнге-ле тудагдал болур кылдыр санап көрген.

...Канзаз-Сити хоорайның полиция комиссары.... элдеп болган: ол аныяк полицейжи Хомер Мартин аажок хөй үптээшкиннерни илередиптер канчап ындыг кажар болганыл? Кемниг херек болган черге... Мартин кезээде мурнап чеде берген турарын истелге илереткен, чүге дээрге... ындыг үүлгедиглерни боду-кыла бээр полицейдир. Ооң-биле кады полицияның база бир беш ажылдакчыларын тудуп хоругдаан. Олар үптээшкин кылыр тускай аргалыг турган. Оларның бирээзи үптеп турда, чамдыктары ооң чанынга таңныыл албанын эрттирип турган.

Чиижең, чиксектерниң моралы АКШ-тың күрүне аппарадында база тергиидээн. Эрге-дужаалды соора ажыглааш, хээли алыр, бээр чорук Вашингтонга шаг дан бээр чаңчыга берген. Президентиниң чөвүлекчизи чораан Джеймс Лэндис—үндүрүглер төлээриңден былдааны-биле холбаштыр ам шиитпел манап турар. Беш чылдар дургузунда 350 муң доллар бодунуң орулгаларын үндүрүг инспекторларындан ол чажырыпкан.

Техастың бузуттуг саң-хөөчүзү Билли Эстеске болган таварылга Вашингтонда амдыгаа чедир чүдек чүве болуп турар. Тараа болгаш чемишчидилге-биле хөй миллион долларлыг кажарлаашкыннарны чиижең Эстес кылып турган. Кедээ ажыл-агый министерствозунуң бедик дужаалдыг дүжүметтери аңаа дузалап, ону чажырып турганнар. Министрниң оралакчызы Джеймс Ральф-биле ооң дузалакчызы Уильям Моррис база бо бузуттуг херектиң киржикчилери болган. Оларга муң-муң доллар түңнүг белектерни Эстес сунуптар турган-дыр. Министерствонуң килдис начальнигиниң дузалакчызы Джекобс база албанындан дүшкен, ол кижи база Эстестиң чаагай бериилдезин болгаш акша-хөреңгилерин ажыглаптар турган.

Бо-даа шупту эвес-тир. Күш-ажыл министриниң оралакчызы Джерри база Эстестен бир муң долларның «белээн» апкан болган. Техас чурттуг бузутчунуң дузаанга чүгле чазак дүжүметтери эвес, харын «чоннуң соңгуттурганнары»— конгрессменнер база алзыпканы илерээн.

Ак-сеткилдиг болгаш кижи мөзүлүг чорук Каттышкан Штаттарда, ооң найысылалында хүндүткел чок.

Бодунуң чугааларының бирээзинге Н. С. Хрущев мынча деп чугаалаан: **«Индивидуализмниң, хуузунда ажык алыксаарының ёзузу, кончаачы чүткүл, өжээннежиишкин болгаш кагжыышкын — буржуаз ниитилелдиң моралының алыс утказы ындыг. Буржуаз ниитилелдиң тургустунганы, кижини кижи мөлчүүр чорук сагыш-сеткилди эң-не дерзии, бак көргени ол болур. Мөлчүкчү аңгыларның моралын: «Кижи кижиге—бөрү» деп кадыг-дошкун домак-биле тодаргайлап турары аңаа эвес-ле болгай».**

Америк ниитилелде кижилерниң аразында харылзааларны харын чогум-на бо сөстер-биле эң дээре тодарадып болур. Империализмниң кижиге удур моральдыг бүгү системазының эң-не чүдек-бужар демдектеринде мөөңнеттинип турар. Ында бедик идеалдарның орнунга—чиижең, чилби чоруктар, хууда эрге-ажыктар, кижи мөзү чок аажы-чаңнар тергиидээн.

Ирик моральдыг, кижи мөзү чок аажы-чаңныг ол ниитилелдиң демдектери бистерге, социалистиг ниитилелдиң кижилеринге шуут удурланышкак болгаш канчап-даа таарышпас. Капитализмниң ирип, буурап бадып чыдар делегейинден социализм делегейиниң шиитпирлиг артык күштерлиин совет кижиниң угаан-бодал хевир-бүдүжү онза күштүг-биле болгаш чырыткыландыр көргүзүп турар. Социалистиг тургузугнуң дээди чаалап алышкыны, бистиң партиявыстың кол чедиишкиннериниң бирээзи чүл дээрге, бисте чаа кижиниң өскени, коммунистиг идеалдарның, бедик моральдыг принциптерниң кижилерин кижизидип турары болур дээрзин СЭКП ТК-ның июнь Пленумунга база онзалап демдеглеп турган.

О. ВАСИЛЬЕВ.

Пионерлер болгаш школачылар!

Ыт-кадын болгаш долааннаны—кадык камгалалының хереглелдеринге

Эм кылыр үнүштер болгаш витаминниг каттар кижиниң кадыкшылынга улуг ажык-дузалыг. Силер оларны чыгаш, чурттакчы чонну эргежок чугула эмнер-биле хандырарынга болгаш аарыг кижилерниң эттинип сегиринге улуг дузаны чедирер силер.

Тайгаларга чорааш, эм кылыр үнүштерни чыып чоруңар. Хову, шөлдерге, аргаларга агаарлап, селгүүстеп чоруур үеңерде бистиң республиканың девискээринде хөйү-биле өзүп турар ыт-кадын болгаш долааннаны чыыңар.

Оларны чыып алгаш, тайылбырлап бижээн инструкция ёзугаар эки кургаткаш, аптекаларга дужааңар.

Бо чылын Тываның аптека эргелелинге кургаткан 2 тонна ыт-кадын болгаш 0,5 тонна долааннаны чыып алыры көрдүнген.

Силерниң чыгаш, кургаткаш эккеп дужааган, эм кылыр үнүштериңерни болгаш каттарыңарны дараазында өртектер ёзугаар хулээп алыр:

1 килограмм кургаткан ыт-кадынның өртээ 70 көпеек,

1 килограмм кургаткан долааннаның өртээ 35 көпеек.

Ол каттарны кургадырының болгаш ажаап шыгжаарының талазы-биле тайылбырны болгаш сүмелерни алыры-биле чоокта турар аптекалар болгаш медпунктулар-биле харылзажыңар.

Каттарны чыырын, кажан ол каттар четче бышпайн, сарыг-кызыл өңнүг турда эгелээр болгаш орай күзүн, соок дүшкүжеге чедир чорудар. Харын-даа баштайгы чуга хар чаапканда безин ыт-кадын болгаш долааннаны чыып болур.

Чыгдынган каттарны сериин, салгыннап турар (өл-шык болгаш хүн дегбес) бажың иштинге, чадыг кырынга 5 сантиметрден кылын эвес кылдыр чадып кургадыр. Каттарны печкаларга болгаш духовкаларга, 70—80 градус чылыгга, чуга демирлерге болгаш шишкиништерге, өртени бербезин бодап тургаш кургадыр (өртени бээрге оларда витаминнер үрелир).

Кургадыышкынны дүрген чоруткан тудум-на, оларда витаминнер эки камгалаттынар.

Эм кылыр үнүштерни болгаш каттарны чыыры кончуг сонуургалдыг ажыл, ооң-биле кады силер бойдус дугайында билиңерни байлакшыдып, төрээн чериңерни улам эки билип алыр силер, уруглар.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ, ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ АПТЕКА ЭРГЕЛЕЛИ

Төлеп чок Ооржак

РЕДАКЦИЯГА ЧАГАА

Социалистиг өг-бүлени быжыглаар, ие-чашты камгалаар талазы-биле Коммунистиг партия болгаш Совет чазак бүгү-ле чүүлдерни кылып турар. Моон түңнелинде бистиң чуртувуста өг-бүлелер социалистиг ниитилелдиң тудуш кезээ апарган болгаш өг-бүле ээлериниң найыралдыг чурттап, уруг-дарыын эки кижизидеринге бүгү таарымчалыг байдалдар тургустунган.

Совет өг-бүлелерниң шуут хөй кезии дас-кежиктиг, эп-найыралдыг чурттталганы бедик-биле үнелеп турда, а чамдык ийи-чаңгыс, төлеп чок кижилер өг-бүле айтырыын, ажы-төлүнүң кижизидилгезин тооп көрбес чоруктар ам-даа бар болгулаар-дыр. Ындыгларның бирээзинге М. Ооржак хамааржыр.

Михаил Ооржак мырыңай аныяк кижи. Ол хиреде ооң өөренип доозуп алган тускай эртеми-даа чок, доктаамал ажылдап турар чери-даа чок, бир черден өске черже ужугуп чоруп турган. Ол 1961 чылдан эгелеп, ынчаардагы Бай-Тайга районнуң Дөн-Терек суурга, оон соонда Бай-Талга башкылап-даа, клуб эргелекчилеп-даа, ажылдаан кижи боор турган. Бай-Талга баргаш, бир аныяк, чараш уруг-биле таныжып алгаш, ооң соонда өгленип алган.

Бир чыл ажыг чурттап чорда, Ооржактың кадайы оол уруг божуп алган. Соок баарлыг Ооржак божаан кадайынче сагыш салырының орнунга, ол-бо черлерже чоруп, төлеп эгелээн. Ынчап чорааш, Ак-Довурак суурнуң столовазынга ажылдап турган Г.-биле таныжып, ону төөректеп эгелээн. Ол уруг Михаил Ооржакты өг-бүлелиг кижи деп дыңнааш, ооң-биле харылзаазын үзүптерге, ол бодунуң ажи деп санап чораан кижизиниң кадайы Н.-ни төөредип, олче чагааларны ыят чок бижип, көгүдүп тургаш, ук уругну будалдырып алган. Ынчалза-даа бо удаада Ооржак өг-баштыг кижи дээрзи база билдине бээрге, Н. «Мишазынга ынакшылындан» база ойталап каапкан.

Ыядыр арын чок Ооржак бичии оолдуг кадайынче ээп чанарының орнунга база бир—үш дугааргы кысты көгүдүп алгаш, ооң-биле кады тавар селгүүстеп чоруп турар апарган. Бо аныяк кижи 1963 чылдың майдан бээр ажылдавайн, магазиннер, столовая лар, клубтар кезип, «ынакшаан» уругларының акша-хөреңгизи-биле амыдырап, арагалап турганы ол ышкажыл!

М. Ооржактың таптыг-ла шак ынчаар бажы эттенип чоруп турган үезинде, СЭКП-ниң Барыын-Хемчик парткомунга бичии оол холунда туткан Полина Данзы деп аныяк уруг кирип келген. Чаш уруглуг аныяк ие бодунуң амыдыралында бергелерни болгаш ашаа Ооржактың өг-бүлезин каапкаш чоруп турарын парткомга чугаалааш, бо талазы-биле дуза көргүзерин дилээн. Парткомнуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизи Ооржактың боду-биле болгаш оон таныжып турган уруглары-биле чугаалажып көргеш, өг-бүлезин хүндүлеп көрүп, чаш уруглуг кадайы-биле катап чурттаарын аңаа сүмелээн. Ынчалза-даа Ооржак оон кандыг-даа түңнел кылбайн, мурнуку-ла бужар чоруун үлгеткеш турган. Ынчангаш херектиң байдалы шыңгырааш, эрге-чагырга шугуму-биле хемчег алырынга четкен. Ооржакты районнуң административтиг комиссиязынче шилчиткен.

Административтиг комиссия ону ынчаар амдажытпас деп чүвени кажар Ооржак билгеш, сөөлгү таныжып турганы, Ак-Довуракка ажылдап турган уругну элертип алгаш, Барыын-Хемчик районда дезип чорупкан. Олар ам кайда дээрзи амга чедир билдинмейн турар. Ынчалзадаа Михаил Ооржак ышкаш, социалистиг өг-бүлени хүндүлевес, уругларын кижизидерин бодавас ийи-чаңгыс кижилер хөй-ниитиниң чаагай сеткилдиг кижилериниң караандан чаштынып шыдавас болгаш ындыгларны совет эрге-чагырга органнары база даргал салбас дээрзи чугаажок.

С. ОЧУР.

◦

Эстафетага делегей рекорду

ЯЛТА. (СЭТА). Спортсменнер **Вера Муханова, Людмила Гуревич** болгаш **Зоя Скобцова** 3×800 метрге эстафеталыг чарышка чаа делегей рекордун тургусканнар. Оларның түңнели — 6 минута 21,8 секунда, ол болза бо чылдың августа совет спортсменнерниң тургусканы делегей рекордундан 3,8 секунда ажыг болуп турар. Бо чедиишкинни олар «Труд» ниитилелдиң чиик атлеттериниң маргылдаазы болуп турда көргүскеннер.

Республикага АГААР-БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн республикага булуттагылап каап турар хүн болур. Чаашкын чок, хат өй-тавында, чүк-чүгүнче угланыышкынныг. Агаарның температуразы: республикага 7—12, Кызылга 9—11 градус чылыг.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«НАЙЫРАЛ»: **«Эки-турачылар»** 10, **«Экии, Гнат!»** 12, **«Эң-не озал поезд»** 2, 4, 6, 8, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Инээлик»** 11.15, 1.15, **«Бир катап орай күзүн»** 3.15, 7.15, **«Диңмирээшкинниң копказы-биле»** 5.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: **«Үш мушкетер»** (1-ги сериязы) 12.30, 4.30, **«Үш мушкетер»** (2-ги сериязы) 2.30, 6.30, **«Леди Гамильтон»** 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Данте кудумчузунга өлүрүкчү чорук»** 5.15, 7.15, 9.15, **«Сашко»** 3.15 шактарда.

Картофель садып ап турар

Райполарның, сельполарның болгаш рабкооптарның белеткелдер конторолары магазиннерни болгаш тускай белеткелчилерни дамчыштыр картофельди 1 килограммны 10 көпеекке садып ап турар. Кижилерниң садар картофелин белеткелдер пунктузунга халас чедирерин хандырар.

РЕСПОТРЕБСОЮЗТУҢ БЕЛЕТКЕЛДЕР ЭРГЕЛЕЛИ.

Кипрниң улузу хамаарышпас чоруктуң хүнүн демдеглеп эрттирген

НИКОЗИЯ. (СЭТА). Октябрьның 1-де Кипрниң улузу улуг болгаш өөрүшкүлүг байырлалды — хамаарышпас чоруктуң хүнүн демдеглеп эрттирген. Үш чыл мурнунда — 1960 чылдың августуң 16-да — англи колонизаторларга удур кипр улустуң аар-берге болгаш карак-кызыл демиселиниң соонда чуртка республиканы чарлаан. Ол магалыг болуушкун-биле холбаштыр делегейниң тайбыңга ынакшылдыг бүгү улустары кипржилерге чүректиң ханызындан байыр чедирип, бүрүн хосталга, демократия болгаш тайбың дээш демиселге улуг чедиишкиннерни оларга күзеп турар; Кипрниң хамаарышпас болгаш тайбыңга ынакшылдыг күрүне кылдыр хөгжүүрүнүң оруунга шыңгыы шаптыктаашкын болуп турар англи шериг баазаларындан дүрген адырлырын оларга күзеп турарлар. Чурттуң хоорайларын болгаш суурларын байырлал шинчи киир каастап шимээн. Хоорайларга болгаш шөлдерге массалыг байырлалдар болгулаан.

ПРЕЗИДЕНТИЛЕРНИҢ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫ

САН-ХОСЕ. (СЭТА). Коста-Риканың, Сальвадорнуң болгаш Гондурастың президентилериниң Сальвадор биле Гондурастың кызыгаарынга болган чөвүлел хуралы доозулган. Ол хурал чажыт байдалга эрткен.

Парлалганың дыңнадыгларында айтып турары болза, революстуг Кубага болгаш «коммунизмниң айыылынга» удур демиселдиң айтырыгларын чугаалажып көрген. Ниити төп-америк рынокту тургузарының айтырыгларын болгаш «депшилге дээш эвилелдиң» америк «дузаламчызының» программазын колдадыр чугаалашкан.

Элээн айтырыгларның талазы-биле, ылангыя Төп Американың чурттарының экономиктиг болгаш политиктиг интеграциязының айтырыының талазы-биле чөрүлдээлер чөвүлел хуралдың киржикчилериниң аразынга илерээни парлап үндүрген дыңнадыглар билдиивип турар.

—◦—

Даштыкыдан дамчытканы

★ Латин Американың чурттарында чоруп турар «За рубежом» журналдың кол редактору Д. Ф. Краминовка баштаткан совет журналистерниң делегациязы ам Боливияда чоруп турар. Совет аалчылар Боливияның парлалга ажылдакчылары-биле ужуражып, эрте-бурунгу индей культуранын тураскаалдарын көргеннер.

★ Будапешт хоорайда социалистиг чурттарның музыкантыларының удуртукчуларының конференциязы ажыттынган. Ол конференцияның ажылында Болгарияның, Вьетнам Демократтыг Республиканың, Герман Демократтыг Республиканың, Польшаның, Румынияның, Совет Эвилелиниң, Чехословакияның, Югославияның болгаш Венгрияның делегаттары киржип турар.

★ Пиештяны хоорайда чехословак антропологтарның конференциязы ажылдап эгелээн. Ооң ажылында 100 эртемденнер болгаш ооң иштинде социалистиг чурттарның тускай эртемниглери база Францияның, Бельгияның, Италияның болгаш ГФР-ниң төлээлери киржип турар.

★ Венесуэланың ажылчы чоннарының бирги конференциязы болуп эрткен. Конференция ажылчы чоннарның аар-берге байдалын чугаалажып көрген болгаш ажыл төлевириниң өстүрерин, күш-ажылдың болгаш ажылчыннарның база албан-хаакчыларның амыдырал-чурттталгазының байдалын экижидерин негээн.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл Шетинкин — Кравченко кудумчузу, бажың № 3. Телефоннары: Редакторнуң 24 — 63, редакторнуң оралакчыларының 35 — 24, 25 — 38, идеология килдизиниң 37 — 13; харысалгалыг секретарьның 23 — 35, кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң болгаш партийжи амыдырал килдизиниң 25—38, 23 — 54, үлетпүр бүдүрүлгезиниң болгаш партийжи амыдырал килдизиниң 22 — 64, чагаа, ажылчын болгаш кедээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал килдистериниң 21 — 27, иштики информация килдизиниң 20—60, бухгалтерияның 31 — 75, корректорларның 21 — 47, солуң келбейн барганда 32 — 75 телефонче долгаар.

ТС—01373. Культура министерствозунуң типографиязы